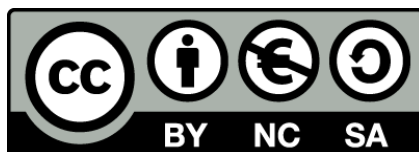

UNIVERSITAT^{DE}
BARCELONA

Problemes actuals de la gramàtica catalana: 1. La negació

Joan Solà Cortassa

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – Compartirlqual 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – Compartirlqual 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0. Spain License.**

Joan SOLÀ CORTASSA

PROBLEMES ACTUALS DE LA GRAMÀTICA CATALANA

I. LA NEGACIÓ

R. 76

El Director

TESI DE DOCTORAT dirigida per

Dr. ANTONI M. BADIA I MARGARIT

Universitat de Barcelona,

agost de 1970

5. C O S A

5.1. Origen. V. § 4 (estudi de res).

5.2. Autors. formes.

A la mostra de D només apareix dues vegades (i amb valor positiu ordinari; 316). F també l'usa poc. Trobem les formes cosa (arreu), cose 662, 671; coses (arreu), cosas 1002, coes 316, cozes 188.

5.3. Estructures i valors. (n73)

5.31. Les paraules hom(e), persona, res i cosa eren a l'època clàssica especialment propícies a ser usades en un sentit genèric; com a representants dels dos grans camps personal / no personal (o neutre). La generalització implicava supressió d'articles i determinatius (n74), cosa que les feia especialment aptes per representar la negació nuclear absoluta en els dits camps. Arribaran a aquest punt, en fr., persona i res, i en cat., només res. Però a l'època que ens ocupa, la situació de tots quatre és molt semblant.

5.32. Respecte a la seva rival res, cosa apareix en situació més endarrerida, és a dir, més etimològica, més de substantiu positiu normal (5.32b). La trobem a les següents proposicions:

a) En proposició A, amb valor etimològic de substantiu positiu, en sing. i pl., al més sovint formant sintagma: "totes (les) (altres) coses" 13, 94, 188, 413, 1502, "aquestes dues c." 888, "alguna c." 407, 1014, 442 (a la clau 2), "les dites c." 683, "per les c." 14, "les terrenals c." 34; però també tota sola: "cosa" 893, 1597.

34 amen les terrenals coses e meins preden les celestials
 94 Veus que jo fas totes coses noveles (cf. llatí "ecce nova facio omnia")
 683 é vistes les dites coses
 893 e serà cosa a nós fort plasent
 1597 sinó vos porets perdre cosa que quants reys ha en lo

món no laus porien tornar.

b) En proposició Neg, amb valor de negació nuclear no personal extrema. Amb aquest valor duu sempre negació verbal no (més ben dit; el verb duu sempre la seva negació no) i va sempre acompanyada d'un altre mot de caràcter negatiu (formant els següents sintagmes; "altra c." 1086, 1448, 1638, "altres c." 843 (clau 1), 844, "ninguna (altra) c." 430, 1949, 477, "per ningunes altres c." 412, "de c. altra" 1437, "alguna c." 1091, 1947, 1986, "c. alguna" 1449, 1457, 1619, 1696, 1701, 1720, "nulla c." 534 (clau 4), "per c. del món" 962 (clau 3), 966, 1151, 1713, 1756, "c. en lo món" 1015), o bé d'un complement adjectiu / relatiu 535 (clau 4), 1033. Presentem els exs. en claus perquè destaquin més les característiques, equivalències i usos de la paraula. Hom pot veure, de més a més, la clau que hem donat al capítol de res (4.22b).

clau 1	{	843	E d' <u>autres coses</u> no'y ha, que a contar fassen
		872	E <u>als</u> no'y à que a contar fassa
clau 2	{	440	Digues-me, fill, <u>si'l</u> ballester és tengut al parador de dar-li <u>alguna cosa</u>
		442	lo ballester és ocasionat de dar al parador <u>alguna cosa</u>
		445	si lo ballester comet pecat <u>si no</u> dóna <u>alguna cosa</u> al parador
		447	lo ballester no fa pecat mortal <u>si no</u> dóna <u>res</u> al parador
clau 3	{	962	e que <u>per cosa del món</u> no sien dats a rescats
		1735	<u>per res</u> que en lo mon sia, nous donets a conixer
clau 4	{	534	No ha en l'amat <u>nulla cosa</u> en què l'amic no haja ànsia (...)
		535	/ni l'amic no ha <u>cosa</u> en si en què l'amat no haja plaer
clau 5	{	1985	tots quants som no valem <u>res</u> ,
		1986	/ni podem fer <u>alguna cosa</u> qui de bé sia

La mostra no presenta cap cas en què cosa aparegui absolutament sola (amb valor de pronom negatiu extrem absolut); el DCVB (cosa, 5b) en presenta tres casos (en transcrivim un aquí sota), tots tres del segle XVII.

Si hem dit (5.32) que cosa es troba (quant a valor negatiu) més endarrerida que res, és perquè l'ús més abundant de

cosa és en proposició A (on és més restringit l'ús de res, sobretot si prescindim dels jocs de paraules vistos a 4.22b); i, en canvi, apareix molt rarament tota sola en proposició Neg (on res és usada sense límits). Avui res va sempre absolutament sola. Cosa ja no admet aquest ús (concretament, no pot ser final prosòdic; cosa //) (n75), que, com hem dit aquí damunt, el DCVB registra al segle XVII i, encarcerat, al dialecte baleàric actual;

Moltas vegadas quant lo Sr. Rector o Vicari és arribat
 assí lo malalt ja no és per cosa (a. 1659)
 «Això no és cosa»; això no és res, no té importància
 (... contestant a un qui dona les gràcies) (Mall.,
 Men.).

c) En proposició H, amb el mateix valor vist per res (4.22c): però sempre acompanyada (formant els sintagmes vistos aquí damunt, a, b), llevat en un cas 457, i sempre en sing., llevat en 462. Per tant, les construccions H més aviat semblen afectar els mots acompanyants que no pas cosa. Així i tot, donem la relació de les estructures H:

interrogativa 405, 485 (clau)
 interr. indir. 481 (clau)
 completiva d'interr. indir. 440
 condicional 457
 hipotètica / condicional / causal 473, 762
 complet. de condic. 452
 complet. de Neg 456, 462, 988

- { 450 ¿què li cal si perd nulla res, / pus que Déus basta a quant és?
 481 Demanà si havia en ell nulla cosa romasa
 485 ¿llas membrança de nulla cosa que t'haja guardonat?
- 452 Si'us par que en ninguna cosa jo haja fallit
 457 vos deman perdó si per ningun temps he fet algun defalliment ni cosa que (...)
 462 jamai en mon pensament fonc que jo en ningunes coses vos hagués a desobeir
 473 en lo meu cor sapiau que hi ha gran passió en quant jo só ocasió de ninguna cosa que a vós sia greuge
 762 calcue cosa los donetz, pengem-lla en son col.

5.33. Sintagmes en què la trobem (exs. a 5.32ab):

totes (les) (altres) c., aquestes dues c., alguna c., les dites c., per les c., altra c., altres c., ninguna (altra) c., per ningunes (altres) c. 412, de c. altra, c. alguna, nulla c., per c. del món 1151, de c. altra en lo món 1437, ja fos c. que (= "encara que" 389). No tenim documentat el sintagma gran cosa: lPar 133 l'esmenta pel cast. i fr., però no per M. Al cat. mod. és ben viu (en proposicions Neg i en algunes altres com: "la gran cosa!", "oh, sí, gran cosa!").

6. NIENT

- 6.1. Origen (n76): "probablement del fr. a. nient, o de l'it. niente", provinents del llatí nēc ente 'ni un ésser' (DCVB; cf. REW 5882). Bourciez 225c dóna *ne-gentem (és a dir, genus, en lloc de ens).
- 6.2. Autors. No apareix a V, P, M, F, C, T. Només apareix, doncs, amb dos exs. a cada un, a O, D, L. El DCVB (l nient) i Llorens 80 el documenten, a més, a la Crònica de Muntaner i al Graal. És, doncs, un mot arcaic (Coll i Alentorn, a B. DESCLOT, Crònica, vol. I, Ed. Barcino, E.N.C., Barcelona 1949, pàg. 109) (n77).
- 6.3. Valor i estructura (Llorens 80).

Apareix sempre amb categoria de substantiu, equivalent a no-res, i amb funció adverbial (amb les preposicions en 6, per 391, de 547, a 597) o atributiva 30 (n78), i, a la nostra mostra i al DCVB, només en proposició A (n79). Això mateix passa en cast.

30 conoxem aqest segle qe és nient
 391 Lo castell e la vila porien aver puix per nient
 547 és lo món creat de nient
 597 qui no'm volen ausir e tenen a nient / mi e mes paraules.

6.4. És important de remarcar que les poques paraules etimològicament negatives (nunca, nincun, nient, nul) van desaparèixer. Nient no ha passat al cat. mod.

7. N U L

7.1. Origen. Del llatí nullus, adj. i pron.

7.2. Autors. No apareix a F ni a T. V, M i C només l'usen en "nul temps".

7.3. Formes: nul 23, null 508, nuy1 345, nuil 83, nuyll (DCVB, null; Wagenaar 44, VIII); nula 18, nulla 21, nuyla 637; nuls 143, nulls 1510, nulles (7.41).

7.4. Valor, categoria i característiques estructurals (n80).

7.41. A la nostra mostra apareix sempre com a adj., formant sintagma amb un substantiu, i exclusivament en proposicions Neg i H, amb el valor d'algun / nincun (cat. mod. algun / cap). Però en llatí era adj. i pron. (Llorens 66), i n'hi ha encara rastres, tant en cast. com en cat. Així, doncs, trobem nulla tot sol, amb funció atributiva-adverbial i àdhuc amb categoria substantiva (en proposició A) equivalent a no-res (Llorens 66, Wagenaar 44-46; DCVB, 2 nul):

cast. la nuestra buena fama que es leuantada / a nada e a nula seria luego tornada (Alexandre; cit. per Llorens)

cat. Sien hañdes per nulles e de tot per reuocades (doc. a. 1375; DCVB)

E si ho fahia, que ipso jure sia nulla e de nulla eficàcia o valor (doc. a. 1390; DCVB).

7.42. Prescindint de "nul temps", les proposicions Neg en què apareix sempre duen negació verbal. Les excepcions són escasses, tant en cat. com en cast. (Llorens 66); num. 4 del quadre.

7.43. On més s'usa aquesta paraula és al sintagma nul temps, ja que nuncquam arrelà poc en cat. (Llorens 68; v. el nostre estudi 14). Com hem dit, tres autors només l'usen en aquest sintagma, i dos d'ells (M, C) sense negació verbal (núms. ^{2:3} del quadre de 15.22).

7.44. Respecte al verb, el quadre demostra marcada preferència a anteposar N1 (vacil.lació amb "haver-hi") i nul temps, i a posposar les altres funcions. És remarcable que les proposicions H prefereixin (en un 75 per cent) la posposició, la qual, juntament amb altres recursos sintàctics, evita possibles ambigüitats com ara (núm. 5 del quadre)

1563 perdonas me Curial aquesta, e si nulls temps pus hi torn, faça ço que li sera plasant.

7.45. Respecte a N, sempre anteposició. Trobo, però, una posposició a Llorens 67:

pregua que nos non fassam novitat nulla sobre lo matrimoni de Climenza (a. 1310).

7.46. Proposicions H en què apareix:

condicional 81, 83, 263, 551, 1563

interrogativa 485

interr. indir. 481

complet. de Neg 571, 637

hipotètica 525

comparativa 10, 12, 18, 258

525 e dic que gran damnatge era d'home qui moria a nulla mort sens amor.

7.47. Sintagmes en què apareix.

Alcun, ningun i nul, ajuntant-se amb persona, hom(e), res, cosa, temps, lloc, causa i manera, formen les negacions nuclears que el llatí posseïa en forma sintètica. Concretament

amb nul trobem: nul hom 23, 207, nulla res 10, 12, 18, nul temps 169, per nul temps 210, nuy1 loc 295, nulla cosa 475.

Els substantius esmentats poden funcionar (v. Llorens 83-86 i referències) sense aquests adjectius (534, 535), i viceversa (767, 773), amb el mateix valor, com hem vist en estudis anteriors. Vegem alguns paral·lelismes:

- { 35 senes adulteri e senes escarn e senes nequna oreeza
 38 farem fruit senes nulla oreeza
 590 no hai null amic qui nequ gauig m'aport
- { 761 E con nequn hom stranger vol alcuna fembre menen-li
 d'aquestes yoves
 767 nul om no gosa dormir
 773 nequ no'ls poguera noure
- { 534 No ha en l'amat nulla cosa en què l'amic no haja
 ànsia (...)/
 535 /ni l'amic no ha cosa en si en què l'amat no haja
 plaer

7.51. QUADRE DE NUL. Estructures, tipus de proposicions i funcions (v. 2.51, 3.51, 4.41).

1. no V N

Negatives: 23 (N3), 245 (N3), 259 (ésser ~ haver-hi),
 295 (C), 320 (N3), 337, 346, 520 (tots N2), 534,
 (haver-hi), 542, 560, 590 (tots N2), 607 (CP).

2. V N

Hipotètiques: 81 (C), 83, 273, 481 (tots N2), 485 (CP),
 525 (CP), 551 (N2), 571 (C de N2), 637 (ésser ~
 haver-hi).

3. N no V

Negatives: 21 (ésser), 207, 247, 309, 318, 370, 371 (tots
 N1), 385 (N2), 570 (N1), 584 (CP), 599, 600, 767
 (tots N1).

4. N V

Negatives: 555 (passiva)
Hipotètiques: 263 (N1).

5. senes N

Negatives: 38

7.52. QUADRE DE NUL TEMPS: El donem a 15.22.

8. PERSONA

8.1. Origen (n81). Des de "careta, paper, personatge de teatre", arribà (segle V, Wagenaar 50) a significar "persona, individu" (substantiu), i, resistint-se (com altres mots generals: hom, res, cosa) a acceptar l'article, esdevingué pronom indefinit (lPar 243) i es prestà a ser negatiu personal extrem; ho aconseguí totalment en fr. (n82).

8.2. Autors. No la tenim registrada a ~~V~~; ~~N~~ una sola vegada a O. DCVB la documenta a L, T, però sempre en sentit recte; per tant, en tot cas, no la devia trobar amb valors Neg, H als dits autors.

8.3. Variants formals (DCVB): prasona (Graal), pressona (Jaume I), presona (Paris e Viana).

8.4. Estructures i valors. El seu estatut és, si fa no fa, com el de cosa (5.31), però no és tan usada.

8.41. En proposició A té valor de substantiu: 891, 934, 1265, 1329.

1265 Axi com tu vehent una persona conexas si té barba.

8.42. En proposició Neg, al més sovint forma els següents sintagmes: "no a altra p." 926, "neguna p." 817, 823, "negunes p." 2303; "neguna p. del món" 282, "p. del món" 974, 1557, "p. del món vivent" 1103, 1104, "tota altra p." 1211, "neguna p. humanal" 1220 (en cast., "p. humana", Llorens 86), "p. deguna / alguna" 1374 / 1657.

974 han a dar mort a aquells e no se'n deuen estar
per persona del món

1211 Mas tota altra persona no vulla tastar de aquella obra.

També la troben tota sola (com s'esdevenia, rarament, amb cosa), però en aquest cas el seu valor és més aviat de substantiu etimològic negat, que no pas de pronom negatiu extrem

absolut. (V. el que diem a home, 9.32, i a cosa, 5.32b)

- 849 d'aqueles [ciutat] qui són dins terra no és persona qui sàpia les nobleses qui là són
 1444 Axi que nol veyia persona que dell no senamoras
 1493 fuig daquest insensat que par que nunca hage comunicades persones
 1684 Camar, tota nua, que no semblava persona, era en lo corral.

8.43. En context H hi trobem un ús normal (substantiu) o indefinit (generalitzador, §9.31): 1240 i

- 1227 Sus axí com si entre molta gent havia una persona que fos amada per altre; o si una persona estava en
 1297 Ara, !quiny plaer serà a persona que haurà tenguda bona vida!
 1388 car la persona que ha feyts peccats e après se torna a Déu ans que comple la penitència, mor.

— — — — —

9. H O M (E)

9.1. Origen (n83). "En parecidas circunstancias a cosa con negación se usaba hombre, que en oraciones afirmativas podía tomar el lugar del pronombre impersonal (n84) y que una vez adquirida esta función pudo figurar como complemento de oraciones negativas alternando con ninguno, como se advierte en las variantes de algunos textos" (Llorens 83-84).

9.2. Autors, formes. Apareix a tots els autors amb els mateixos valors. Formes (les quals no depenen dels valors); 6^a 2013, om 1, hom 102, ome 99, 1637, home 174; homes 760, hòmens 985, 1111.

9.3. Valors i estructures (v. cosa, 5.31).

9.31. Els seus valors no depenen de les estructures (A, Neg, H) en què apareixen. El trobem amb valor normal de substantiu (760, 985), amb els valors més generals de "un hom" (1, 49, 174, 730), "l'home, els homes en general" (4, 13, 16, 100,

102, 174, 766, 1077), amb el valor impersonal del fr. mod. on (17, 139, 140, 141, 236, 658, 686, 698), amb el valor de "persona" (258).

102 Dona que hom renasques per aygua e per Spirit Sant,
e que hom resuscitas
174 no devia hom posar sa esperansa en home vel que sos
cabells se tinses
698 car hom hi ou parlar sovey, e no veu hom aquel qui
parle
766 en guisa que hom ni bèstia no'y pusca tornar
985 yo no creuré que siats mort, car hòmens morts no
parlen

9.32. A les proposicions Neg, allò que ens fa pensar que hom(e) pot esdevenir mot negatiu nuclear extrem és allò que hem dit a l'estudi de cosa, 5.31. Però, de fet, com diu Wagenaar 40 referint-se al cast. (aplicable totalment al cat.), "Ce n'est que dans le cas où la négation ne porte pas en premier lieu sur le verbe, et que, par conséquent, non-omne est synonyme de non-ninguno, que nous pouvons dire qu'il est devenu pronom indéfini à sens négatif", és a dir, en aquests casos (presos de Llorens 83) (v. el que diem a cosa 5.32b i a persona 8.42):

cast. ome en todo el mundo contrastar nol podrie (Alex.)
fuera d'ios, non es ome que te pueda prestar (id)

cat. que en Jacme avoncle nostre ni hom per ell no recobre Mayorcha (a. 1295).

En altres situacions, hom(e) és tan poc negatiu com pugui ser-ho, per ex., la paraula dia amb la qual el comparem en aquests exs.:

698 car hom hi ou parlar sovey, e no veu hom aquel qui
parle
1830 a mi no és estat dia freturós de llàgrimes.

Això no invalida allò que hem dit a 9.1. El que passa és que els valors equivalents al fr. on i al cat. ningú sovint són indestriables (v. a sota l'ex. 220). Quan s'usa amb valor negatiu, acostuma a anar acompanyat dels típics mots esmentats a 5.32b i 7.47, formant els següents sintagmes: "nul hom" (el més abundant: 23, 207, 245, 263), "negun hom" (69,

761), "alcun home" (126), "hom del / en lo món" (1757, 1098, 1101), "home nat" (578), etc. (v. 9.34). Algunes altres aparicions en Neg: 53, 60, 174, 175, 184, 220 (= fr. on), 985 (v. 9.31), 760, 853 (= "cap home"), 953 (= "ningú"), 1221, 1266. Finalment, uns exs. de diversos usos: 475, 476.

- 126 l'apostol los maná que la anassen estar on no porien noure a alcun home
 220 E'l rey se perdé, que no'l trobà hom, ne viu ne mort
 245 gardats-vos que d'aquest feyt no parlets a nuyl hom
 475/6 no és lícita cosa que hom vinga. Ni per venir a aquell, hom no deu donar dan ni treball a altri. Ni tot hom és digne ni's deu algú tenir per digne d'aquell ofici
 578 no hai ajuda d'home nat
 583 car en la illa de les fembres no'y pot viure hom, ne an aquella dels homes ninguna fembre (cf. 851)
 953 E no sap hom que jamai en Barchinona se faés processó que per tanta gent fos seguida
 1266 quan veuran tots los bons què hauran fets, que ara no'n veu hom res, diran: "¿E no és aquell Aytal, que ta mal hom semblave?"

9.33. Alguns exs. en proposició A: 4, 10, 26, 99, 232. A les proposicions H no hi ha novetat, com tampoc a les A, per allò que hem dit a 9.31. Hi trobem els tipus següents:

condicional 49

condicional hipotètica 1, 263, 1182, 1414

completiva de Neg 1884

segon terme comparativa 270

1414 Itant poch's n'i ha! E si n'i ha degú a tal, la vida li és venguda a occident, que si és hun hom que haje tenguda mala vida, dapnat és.

9.34. Sintagmes: nul hom (23, 207, 245, 263), negun hom (69, 761), l'home (99, 100), alcun home (126), tothom (208, 319, 921, 1292), altre hom (270), home nat (578), home al món (774), hom del món (1757; v., pel cat. i cast., Llorens, pàg. 123), un home (1182, 1200, 1849), molt hom (1050).

9.4. La confluència esmentada (9.32) entre els valors impersonal (fr. mod. on) i negatiu (cat. mod. ningú) ha desaparegut

modernament. La llengua literària conserva el valor impersonal (sota les formes hom, un hom anteposades al verb, en lloc de col·locar-les lliurement com a l'època clàssica); el negatiu és substituït per ningú. (El fr. també conserva el primer, i també anteposa on al verb, i substitueix el segon per personne.)

10. GENT, GEN(T)S, GENS

10.1. Origen. El DCVB (1 gent) dóna diferent etimologia per gent (l·latí gēnte, = Corominas) i gens (l·latí gēnus) i no els relaciona en cap aspecte, com tampoc cap altre autor, llevat Llorens 85, el qual fa derivar, almenys quant a ús, gens de gen(t)s: "Gente o gentes no es muy frecuente en español antiguo. (...) En catalán, gentes alcanzó gran difusión y se empleaba, tanto en oraciones positivas (...) como en negativas, sin conservar de su significado plural anterior más que el concepto de cantidad; como en provenzal y, en menor grado, en francés".

10.2. Autors i formes.

Gens (adv.): no registrat a P ni a F.

Gent, gen(t)s: No registrat a O.

Els matisos són els mateixos a tots els autors. Formes: gent 165, 1034, gents 505, 1034, gens 100, 127, 159, gens 702, 710, gens (Llorens 85). Gens (arreu), ges 193.

10.3. Valors i estructures.

10.31. Quant a gent / gen(t)s, és moltíssim més usat en plural, però aquest plural té adés valor de singular 222, 342, 687, 697, 699 (clau 1), adés de l'impersonal fr. mod. on 127, adés merament quantitatiu ("multitud" 215, 217, 303, 330,

clau 2, paral·lel a un ús que hem vist per res, (4.22c i exs. de 4.22a); 223, 299, clau 2), adés redundant (des del punt de vista modern, és clar;

679 tres linatges de gens, 710 hi à I generació de jens).

clau 1	{	687 Aquestes <u>gens</u> són ydòlatres 697 E stan-hi salvatge <u>gent</u> 699 Les <u>gents</u> que'y stan són crestians
clau 2	{	217 tots los sarayns foren justats, e foren <u>molts grans gens</u> , que no sabem lo comte; tants foren 299 e fo e'l pug ab <u>gran res</u> d'altres <u>gens</u> 303 les sarayns són <u>grans gens</u> (= "molts") 330 que éls són <u>grans gens</u> sens nombre.

Apareix gairebé exclusivament en proposició A. Algun cop el trobem en Neg com a mer substantiu (777 que él no volgués gastar tant noble ciutat com aquesta, ne les jens atressí) o bé acostant-se al valor de ningun (505 (cf. 506), 1184; com s'esdevé també en segon terme de comparativa 228), i no pas al de gens (v. 10.32);

	228	lo melor senyor e'l pus honrat que <u>negunes gens</u> qui sien e'l món
	505	la mia boca los té secrets e <u>no'ls</u> descobre a <u>les gens</u>
però	506	de son amat, ab lo qual està sol enfre les gens
	1184	que'l nom de Déu <u>no</u> sie blasfemat per <u>les gens</u> .

Sintagmes de GEN(T)S: tota (la) gent 165, 271, altres gens 199, negunes gens 228, tota l'altra gent 252, totes gents 1003, 1286.

10.32. Gens, en canvi, apareix exclusivament en proposició Neg, i així, tant estructuralment (10.31) com semànticament (v. més avall), queda descompartit de gents, de tal manera que no hem sabut trobar (inclosos els textos de Llorens) cap frase que insinués el pas gents --> gens, afirmat per Llorens (n85).

El valor més clar i més freqüente de gens és un d'equi valent a pas, acompanyant una sèrie de verbs o contextos als quals escau aquest sentit i no pas un de quantitatiu (dejunar

59, manar 74, anar 179, obrir 189, venir 190, estar 254, pensar que 357 (clau 1), saber tal cosa 566, concloure per tal raó 1119) (n86). Té valor quantitatiu equivalent al del cat. mod. amb verbs o contextos com: saber de 193, 194, no tenir (gens de) 264, 1115, mudar-se el coratge 1118, curar de 1551. En un cas (235) equival a ja.

Trobem valors intermedis, equivalències i interferències: gens / pas (clau 1), gens / ∅ (clau 2). (Per les interferències amb res, mot que també presenta el matís de pas, v. 4.22ef.)

	74	Nostre Sèiner nos o dix ab la sua domenga boca; no'ns o manà gens per altre, mas él nos o veng dir
	235	no vul éser apelat rey; que yo són ara I dels melors chomtes, e si era apelat rey, no seria gens dels majors
	264	Quant los misatges agren assò entès, no agren gens paor d'él
	1119	conclouré breument, no gens per tal que ella meresca (...), mas per (...)
clau 1	{ 354	yo no són ara <u>pas</u> aparelat que'us renda vostre tresor
	{ 357	yo no vul vostra ratió, que <u>gens</u> no'm pensava que enaxí vos capdelàssets de mi
	{ 380	Karles fôu-li talar la testa. Mas Carles <u>pas</u> no havia entesa la evangeli d'un rey qui perdonà
clau 2	{ 193	eu no se <u>ges</u> de metgia
	{ 194	eu no se <u>∅</u> de l'art de medicina, ni se <u>ges</u> de metgia

Trobem "no gens" alternant amb "gens...no": 1119 (aquí sobre) i

1118 e gens per assò lo seu cruel coratge no's mudava
1979 jo consentí en les treves, no gens al plaer meu.

Respecte al verb, prefereix la posposició. El verb sempre va negat: cosa curiosa, perquè és l'única paraula que, essent clarament X, no es construeix mai sense no (41.41a).

Les estructures que ens dóna són:

no V ☒ 59, 71, 179, 190, 193, 194, 235, 254, 264,
282, 359, 1115, 1138, 1551, 1980

☒ no V 189, 357, 566, 1118, 1471.

11. JA, MAI, JAMES, JAMAI

11.1. Origen (n87). Llatí clàssic magis → llatí vg. *mais / *mas → cat. mais / mas, mai / més. Macis, d'antuvi, marcava gradació (fr. a. "dunc ne voldret mes travaillier", M. France, citat per Meyer-Lübke 692), però aviat marcà el temps. Aviat també, s'hi interferí o s'hi sumà iam (it. "non... mai" / "non... già" / "giamaí"; fr. a. i prov. "ne... ja" / "ne ja... mais"; cast. "no... jamás"; Meyer Lübke 692) (11.26).

11.2. Autors, formes i valors.

11.21. O, D, P (excepte un cop mays 885), C (1Par 139) i T usen jamés / yamés; L, jamai / mai / mais i ja... mais (un cop, 588); F, jamai, i M jamai i jamés / yamés (2Par 613, 779). V no usa cap d'aquests mots. Altres grafies: games (Llorens 53) i jamay 1116.

11.22. Les formes mas / més no tenen el valor temporal que aquí ens interessa, sinó un de quantitatiu → adversatiu / comparatiu.

11.23. Quant a ja tot sol, el seu valor més normal és l'etimològic (100, 1306, 1308, 1315, veges 11.26); també hi trobem el causal del cat. mod. (1320) i un altre matís (588) gairebé indefinible (como ho és algun matís de pas) (v. 12.23, final).

76 per zo qe'ls judeus no'l anasen cercar en altra
terra, ja veng éi en les ciutatz qí són en (...)
435 hom no'ls ne deu donar si ja ells no'l demanen
63 Tu ja no tentaràs Déu (llatí "non tentabis D. D.
tuum")

Aquest últim ús sembla que és el que condueix a "ja...mais";

588 Ah mal viciós obrar!
!Ja no'us pogués mais atrobar
en mes mans (...)

(V. també les sèries de correspondències de 11.35.)

11.24. Mays té en L un valor indecis entre quantitatiu i temporal. Ateny aquest últim valor d'una manera indiscutible en P (que l'usa un sol cop, 885), i ja no el tornem a trobar (v. 11.26).

-- Gradació en Llull;

567 lo qual molt mais val que ço que
 593 e car a Déu parlava, feent a ell clamor / car si
       mais los donava d'ajuda e fervor, / que
       tots convertirien (¿=mod. "mai" o "més"?)
 603 car null hom qui perdés (...), / no poria haver
       mais gauig de re terrenal (¿cal llegir
       "mais // " = mod. "mai més", o bé "mais
       gauig" = mod. "més goig"?)
 588 ja... mais (v. 11.23)
 569 qui anc mais no mentí ni'n parlet follament.

-- Polo:

885 E lurs mulers compren e venen (...); e los homes
 no s'empaxen mays de cassar e de jugar ab
 archs.

11.25. Mai. DCVB (2 mai) documenta, com a provençalisme, en Llull i en un poema del s. XIV un valor "més" per aquest mot ("E veges, donchs, qual te val may", Llull, Rim. 536).

11.26. El continuador de iam, en principi es devia circumscriure al temps present ("en aquest moment"), i el de magis, al futur. Però aviat el de iam equivalgué al de magis ("a partir d'aquest moment", "en endavant": "ya marque plutôt le commencement de l'action et mas la continuité indéfinie", diu Wagenaar 97, parlant del cast.), i també hi equivalgué la suma iam + magis. Posteriorment aquest compost adquirí el matis temporal de perpetuïtat (que substituí i eliminà magis, esdevingut superflu) (Llorens 44-49, pel cat., cast. i port.; Wagenaar 92ss; Anglade 358, pel prov.; v. la nostra n91 i el nostre & 15.2).

11.3. Jamés, jamai, mai. Valors i estructures.

11.31. Com a clarament temporals, ens queden, doncs, jamés / jamai i mai (que només usa L, 554, 556) (n88). Només apareixen en

Neg i H; per tant, són mots X. En Neg signifiquen "cap vegada, en cap temps" (DCVB 1 mai 1); i en H signifiquen "en el temps que fos, en el temps que sigui, en qualsevol temps" (n89) (953, 1063, 1116, 1285, etc.; cf. cast. mod., 2281);

1116 (saben en qual manera (...), e si (...), e què (...),) e finalment, ço que feren jamay los grechs e los troyans

2281 En el daguerrotipo familiar, el único que existió jamás, Aureliano apareció vestido.

Metge presenta un cas de ja menys (sintagma que no arribà a arrelar), perfectament paral·lel de jamés:

1010 e per ésser monarcha no voldria tornar en lo món,
e ja menys per lo teu plant.

Quant a la combinació de mai amb altres negatius temporals, v. estudis 12.23, 15.2, 26.23, 26.34.

11.32. Respecte al verb, la col·locació és lliure, però predomina l'anteposició, en el qual cas també hi ha negació verbal, però està destinada a desaparèixer; T presenta 1 cas amb no i 9 sense, i el DCVB (1 mai), entre 13 casos antics i moderns de mai anteposat, en dóna 1 de sol amb no (v. la n88). No trobem cap cas de "N (+no) + W/SN/ ..." (cat. mod., 1.41).

11.33. Estructures H en què apareixen aquestes paraules:

condicional 593

interrogativa 554

completiva de Neg 953, 1011, 1049, 1063, 2007

hipotètica 1116, 1285

segon terme comparativa 1526, 1763, 1849, 1940, 2023.

11.34. Altres detalls, al & 15.

11.35. Reforços, sintagmes i equivalències (v. 12.33).

a) Vora les formes de 11.3, tenim: "anc mais" 569, 571 (n90), que no progressà, "jamai un dia" 406, "per jamai en ningun temps" 469, "jamés de lur vida" 882, "ja unqa" 8, que

no progressà, "(d') huy més" 348, 603 (n91), "anc yamés" (Llorens 53).

Són interessants aquestes comparances (v. 12.23, 15.2):

{ 348 dixerren-lur que's retessen, que huy més no's
pudien tenir
350 aculf-lo molt gint, no per tant que no'l volgra
jamés veer en çà terra per ço que ya nuyl
temps no li retés so que (...)
603 e d'huy més no plorets / enans vos alegrats

{ 569 qui anc may no mentí ni'n parlet follament
885 e los homes no s'empaxen may de cassar

7-8 mas carita jamés no cadrà, e cels qí la seguiràn
ja unqa no-i faliràn

{ 383 en la perfonda càrcer hon no exiràs jamés.
384 en la perfonda càrcer hon nuyl temps puys no exí
469 que'l meu cor no sostengué per jamai en nincun
temps tanta de dolor.

b) DCVB (l mai) ens dóna altres sintagmes sense precisió diacrònica, però no documentats al període que nosaltres estudiem: "mai tant!" (= cast. mod. "¡no será tanto!"), "tant mai" (= "en gran quantitat"), "mai més / mai pus / pus mai" (= "en cap altre temps", "cap altra vegada"), "mai per mai" ("Si may per may se sabés alguna cosa d'ell", Genís, s. XX; "May per may féu tantes roses cap roser", Riber, a. 1912), "ni mai!" (exclamació de despit o menyspreu i impaciència; equivaldria més o menys al cast. mod. "¡bueno!", "¡y a mí que!", després d'una negativa de l'interlocutor).

Quadre: full següent.

11.41. QUADRE DE JAMÉS / JAMAI / MAI

1. no V ☒ Negatives: 350, 383, 469, 588, 817, 885, 938, 1886.

2. V ☒ Hipotètiques: 554, 1116.

-----

3. ☒ no V Negatives: 7, 67, 406, 550, 569, 571, 718, 729, 748, 829,
862, 872, 994, 1047, 1051, 1288, 1290, 1423, 1424,
1762, 1851.

Hipotètiques: 959 (comparativa).

4. ☒ V Negatives: 462, 1895, 1905, 1956, 1972, 1984, 1998,
2010, 2015, 2021.

Hipotètiques: 593, 953, 1011, 1049, 1052, 1285, 1763,
1849, 2007, 2023.

-----

5. ☒ // Hipotètiques (comparatives): 1526, 1940.

11.42. EXEMPLES de 11.41.

885 v. 11.24

959 no és ne serà menor la amor, ans serà molt major
que jamés no fo

1116 v. 11.31

1285 quan seran resuscitats, aplegar s'an tots quants
jamai foren morts

1526 molt pus copiosament que jamés

1956 cinc gats, a tota la nit jamés feren sinó miular

12. A N C

12.1. Origen (n92), DCVB (1 anc) dóna dues opinions:

Jos. Bruch: llatí vg. *ānīque 'encara' (imitació de dēnīque).

Kurt Lewent: llatí vg. *hanc (de hāc, a imitació de hic/hinc).

12.2. Autors, formes, valors.

12.21. A la nostra mostra apareix a O, D, L, C. DCVB el documenta en altres autors i en dóna un ex. del s. XVI (València 1561).

12.22. Formes: anc 58, anch 1442, hanc 259, hanch 1759.

12.23. El glossari del vol. II de les Obres Essencials de Llull (Barcelona 1960) li dóna aquests valors: "mai; de cap manera; ni tan sols"; 2Par 124; "abans, fins ara", referintse al passat"; DCVB; "mai, cap vegada"; Anglades 358; "jamais", però: "Raynouard fait observer que anc est employé pour les temps passés et ja (= jamais) pour les temps futurs".

Revisats tots els exs. de la nostra mostra i dels autors citats (també Llorens 53), resulta que trobem anc referit sempre a un temps anterior respecte al punt de vista d'aquell qui parla (encara que pugui ser posterior respecte a una altra acció també anterior respecte al punt de vista del qui parla:

504 Anc, pus hacuf vist mon amat en mos pensaments, no
fo absent a mos ulls

506 Anc no fugí ni'm partí de tu despús que t'hac co-
negut),

i pròpiament representa només l'aspecte d'"anterioritat" (com pus/més representa el de posterioritat, v. 26.23): "(mai) en el passat" (258-9, 328), "(mai) en o durant tal temps" (71, 77), "(mai) fins a tal temps" (87, 241) ----> "(mai) fins ara" (210, 361, 1442):

258-9 Aquest rey fo lo pus larc hom de donar qui hanc
fos per nuyl temps, que no fo hanc nuyl hom
que'n anàs fadigós

77 qe'ls fils d'Isrel anc no les pogren pendre

87 Déus no od pecadors, per qe qar anc aqesta femna

no la volg audir tro qe ag parlad ab los
diciples
1442 Per ma fe, anch no viu tan gentil creatura.

L'ex. següent (de Llorens 53) il·lustra aquests dos aspectes
passat ←--→ futur;

car anch Rey crastia no ach tan bons caveles en sa taula
con yo e huy en aqast yorn, ni ganes nols
ni haure... lo cor ma diu qua yames no
seran tots en l taula (Graal 14).

El mot negatiu nuclear "(per) nul temps" pot generalitzar
aquest aspecte merament "passat" d'anc (210, 258), com ho
fa amb l'aspecte "present" (o "incoatiu", 11.26) de ja (350)
o amb l'aspecte "futur" de puys (384) (exs. a 15.2).

Però també anc arriba a adquirir un valor de generalit-
zació (sempre en el passat, però), equivalent a "per nul
temps" (a), sol o reforçat (b) amb per nul temps/jamés/mais.

a) 508 Anc no fugí ni'm partí de tu (...). -Ni jo (...)
no t'oblidé, ni null temps no fiu contra
tu engan ni falliment
2224 Nul temps permetésseu de fer tal escàndil ni
anch ho pensásseu

b) 258, 210 (anch per nul temps; v. dalt)
aqaste novela ma plau mes que altre no fau anch yames
(Graal 95, Llorens 53)
569 qui anc mais no mentí ni'n parlet follament.

Finalment, trobem a anc algun matís molt feble difícil
de precisar (279), equivalent a pas (317) (v. 11.23) o àdhuc
suprimible (comparem 263 i 361, clau).

279 tenc assetgat l casteló e hac-se'n a partir, que
anc no'l poc pendre
317 Mas anc al entrar ne al pendre de la ciutat no'y
muriren mas V crestians a peu, que foren
e'l val trobats (--> "...no hi van mo-
rir pas més de...")
{ 263 e si nul hom huymés li'n parlava, que'n faria tal
justícia que Ø no fo feyta
361 e si ho fan, hanc no veés tanta sanc escampada.

12.3. Estructures.

12.31. Trobem anc únicament en frases Neg i H. És, doncs, mot X.

Gairebé sempre precedeix al verb, el qual, en Neg, duu inva-

riablement la seva negació, encara que hi ha possibilitat de prescindir-ne (núm. 2 del quadre). Es troba, doncs, més endarrerit que jamés/jamai/mai (11.32) i nul temps (15.22); gairebé es troba en el mateix pla que ja (11.23).

12.32. Estructures H:

hipotètica 2223

completiva de Neg 2225

comparativa/superlativa 258, 1625, 1759.

Altres detalls, a 15.2-4.

12.33. Reforços, sintagmes i equivalències: (v. 11.35, 12.23)

"anc per nul temps", "anc yames", "anc mais".

12.4.

QUADRE D' A N C

Neg	1. $\boxtimes$	no	V	58, 68, 71, 77, 87, 210, 241, 279, 317, 328, 361, 504, 508, 544, 565, 569, 571, 1442
	2. $\boxtimes$		V	553, 2224
	3. no	V	$\boxtimes$	259, 1758
H	4. $\boxtimes$		V	258, 1625, 1759, 2223
	5. V	$\boxtimes$		2225

13. UNQUA

13.1. Origen. Del llatí unquam (DCVB). Formes: unqa 8, unqua, unque (DCVB). Autors. A la nostra mostra, només apareix una vegada, a O (8); el DCVB en duu dos exs., de l'a. 1451 (2332, 2333). Desaparegué, doncs, molt aviat. Llorens no la cita.

13.2. Estructures i valor. Tots tres exs. són en Neg; és mot X; totes tres vegades va al davant del verb, el qual dues vegades no duu la seva negació;

⊘ no V 8

⊘ V 2332, 2333

El seu valor és indefinit general (com el de nul temps;
unqne <---> totstems 2332) (v. 15.4);

8 e cels qí la segiràn ja unqa no-i faliràn
2332 Totstems li són stats leyals e unqe's partiren
d'ell

14. NUNCA

14.1. Origen. Del llatí nunquam (DCVB) (n93). Formes: nunca 1492, nuncha (DCVB), nunca 1405, nunque (DCVB). Autors. A la nostra mostra, només l'usen F i C. El DCVB el registra, entre altres, a T; "Metge no l'usa" (2Par 125). Ha desaparegut del cat. (v. la n93); l'ex. més tardà del DCVB és de 1480.

14.2. Valor i estructura. Negatiu indefinit (per qualsevol temps); el trobem només en Neg; és mot X. Sempre antecedeix al verb, el qual no duu mai no. Cap excepció.

⊘ V 1405, 1488, 1492, 1493, tots els de DCVB i Llorens 37

1488 mas, que ell la amas, nunca loy donaua entendre.

(V. 15.4)

15. NUL TEMPS

15.1. Formes: nul t. 169, nuyt t. 350, null t. 508, nullt. 1042, nuls t. 143, nulls t. 1510, per nul t. 210, per nuyt t. 258, Autors: no el trobem a O, F, T.

15.2. Valor i estructures.

El trobem en Neg i (poc) en H. És mot X.

15.21. Valor indefinit general, tant pel passat (143, 157) com pel futur (157, 1042; equivalent a "nul t. puys" 737, clau) com per un temps indefinit (169, 1044). En general va tot sol, però pot generalitzar (v. clau) l'aspecte "passat" d'anc (210, 258), l'aspecte "present" (o "incostiu", 11.26) de ja (350) i l'aspecte "futur" de puys (384):

157 que aytals cases nuls temps no foron fetes, ni
nuls temps no's faran

1044 Ça eternal, car nulltemps se desempara de si

210 és gran honor nostre, e anc per nul temps no
o'ya res hon pus alegres fòssen

350 no per tant que no'li volgra jamés veer en ça
terra per ço que ya nuyl temps no li retés
so que

383 en la perfonda càrrec hon no exiràs jamés

384 en la perfonda càrrec hon nuyl t. puys no exi

737 que no portaria nul temps corona si no prenia
Nayan.

Teòricament, doncs, i resumint el que hem dit a 11.23,26 i a 12.23, tindriem:

PASSAT	PRESENT	FUTUR
anc	ja →	puys / mós jamés
(per)	nul	temps
j	a	n
		é
		s

El cast. mancava del matís d'anc, i en lloc de per nul temps tenia nunca (Llorens 44ss):

PASSAT	PRESENT	FUTUR
∅	ya →	mós jamés
n	u	n
	c	a
j	a	n
		é
		s

15.22. Gairebé sempre va anteposat el verb, el qual va negat als autors més antics, però en general ja no hi va a partir de II (per altres detalls, v. nul):

Neg.	1.	☒	no	V	143, 144, ~~157~~ , 169, 210, 350, 384, 508, 1132 _a
	2.	☒		V	1042, 1044, 1132 _b , 1510, 1583, 1599, 1668, 1719
	3.	☒		W	1113, <u>1610</u>
	4.	no	V	☒	737
H	5.	☒		V	<u>1563</u>
	6.	V		☒	259

1563 perdonas me Curial aquesta, e si nulls temps pus
 hi torn, faça ço que li sera plasant
 1610 que fayen coses nulls temps vistes ne oydes
 1668 era libera, car nulls temps fonch venuda.

15.3. Un equivalent de jamés / nul temps: deguna hora:

1214 Axi és dels avariciosos, que no'ls o dure lo
 cor de fer restitució deguna hora, e axi
 moren dagnats.

15.4. Resum d'estructures de la sèrie temporal.

Les paraules d'aquesta sèrie ⁹⁹⁾ (11 a 15) acostumen a anar anteposades i tendeixen a ser negacions autònomes. Això mateix passava en cast. i port. (Llorens 31, 32, 36, 51), bé que en aquests dos idiomes l'autonomia potser fou més precoç i, sobretot, esdevingué definitiva (Vázquez-Mendes 352).

Wagenaar 84-85 explica així l'autonomia (referint-se al cast. nunca): com que (en cast.) el complement adverbial "se prépose de préférence au verbe", i com que, en aquest cas, com a adverbí que és, nunca "est presque toujours suivi immédiatement du verbe" (a diferència, per ex., de ninguno, que, com a adj. que també és, pot dur un substantiu entre ell i el verb), "Voilà pourquoi on aura trouvé superflu d'exprimer la négation non" (al revés del que s'esdevé en general amb ninguno, nsda).

Llorens 32 també fa aquesta observació (per nunca): "El uso de nunca delante del verbo sin no es lo general" i és el

destí de la llengua. Tanmateix abunda la construcció amb no, i en aquest cas nunca acostuma a estar separat del verb ("Nunca mugier non ovo madrina tan onrrada", Milagros 450d). Però aquest autor dóna (per jamás) una altra explicació més convincent: "Una vez adquirido por jamás sentido de perpetuidad, llegó a alcanzar, por su frecuente contacto con las negaciones no y nunca, carácter negativo autónomo, que se encuentra sólo en los textos en que ese vocablo figura con acepción de perpetuidad. Tal evolución de jamás es común a los tres romances peninsulares" (& 51).

16. M O N

16.1. Trobem aquest mot amb valor etimològic normal, independent del tipus de proposició i del tipus de sintagma (nominal o preposicional): 95, 104, 1112, 1264;

95 venc lo gran metge quant per lo mon jaya lo gran
malaute
104 lo mon no será senes murmur quant la mar se levará.

16.2. Una primera evolució. "Tot lo món" equival a tothom en context A; 120, 1171, 1933. El cat. mod. ha abandonat aquest ús (substituit per tothom). El cast. i el fr. l'han conservat.

120 si quers qui t'acusará, jo dic que tot lo mon,
cor offendut lo Creator será offendut tot
lo mon
1933 no són de natura d'or, qui a tot lo món plau, ni
poden ésser.

16.3. Però l'ús més important d'aquesta paraula és en sintagma preposicional (amb les preposicions a, de, en, per), per formar complements nominals (1, 47, 818, 1264) i circumstancials locals (95, 160, 228, 1112, 1250, 1252, 1811):

1 si hom parlave tan gint com un del món, mas caritad
no avie (...)
1252 que anassen preycant per tot lo món

1811 la fama de lo qual en lo món molt triomfava.

16.4. A la vora d'aquesta funció estructural clara, aquests sintagmes preposicionals presenten ben aviat un valor expletiu (és a dir, prescindible) hiperbòlic:

- 47 Del cor ixen homicidis, adulteris e tots los mals
del món
818 que'y ha molt speciaria e molt or, axí que han to-
ta la riquesa del món
891 s'haja seguit profit a moltes universitats e per-
sones singulars en lo món,

característic sobretot en expressions superlatives ("lo pus + adj. + qui sia en lo món", "lo major qui sia en lo món", "lo pus + adj. + del món", "dels mellors del món", etc., les quals són perfectament equivalents, v. clau); 228, 230, 234, 235, 269, 758, 800, 807, 866, 1779;

- 228 lo melor senyor e'l pus honrat que negunes gens
qui sien e'l món
1779 cantaua axí be e mills que donzella que fos en
lo mon

- { 800 qui és la major ciutat {qui sia al món
(convertible en; (del món)
866 que él és I dels richs prínceps {del món
(convertible en; (qui sien al món)

16.5. A part les expressions superlatives, trobem també en gran abundor aquest ús o valor expletiu hiperbòlic en els dits sintagmes quan acompanyen els mots cosa 966, 1015, hom(e) 1016, 1077, persona 822, 1735, res 1608, 1696, manera 1728, etc. (16.73), i formant part sobretot (n94) de construccions Neg. Però allò que assegura estructuralment el valor Neg són les paraules que fan de suport als sintagmes; de manera que els sintagmes "del / al món" depenen més del dit suport que no del verb, i signifiquen "en absolut", "cap" (---> "(nin gú/res) en absolut", "(de) cap (persona/manera)", més que no pas "enlloc";

- 1015 No és cosa en lo món qui no torn difícil al no
volent fer aquella
1728 la alegria fonch molta; en tant que no la sabien
regir, en manera del mon
1735 per res que en lo mon sia, nous donets a conixer
a persona del mon.

Els exs. següents continuen il·lustrant aquest aspecte i mostren l'equivalència de "del món" amb "en lo món" (1098, 1101) i la possibilitat de prescindir d'aquests sintagmes (precisament perquè són expletius):

1098 Hom del món no pot haver felicitat, qui pos sa amor
en dona

1101 que hom en lo món no pogués saber de qui era filla

822 no fan traït a ninguna persona del món

823 no fan traït a ninguna persona

830 no dona traït a negun

1103 no pens que persona del món vivent li'n port avantatge

1104 no pens que persona vivent li'n port aventatge

El cat. mod. conserva aquest ús, sobretot en les expressions "(per) res del món", "ningú del m.", "de cap manera d. m.", "enlloc d. m." També el tenen altres idiomes romànics (cast., fr.).

16.6. Dels usos anteriors (16.4-5) deriva un ús negatiu local extrem (no autònom) del sintagma "en lo món", tot sol; funció estructural, doncs, equivalent a "en nuyl loc" 295 i al mod. "enlloc", que els ha substituïts. Els exs. 228 (citats dalt, 16.4) i 1015 (citats dalt, 16.5) representarien l'enllaç amb aquests següents:

342 Puyt anà assetgar Exàtiva, I castel qu'e'l món
no'n ha tan forts ne tan reyal

1786 no creya que millor caualler hagues en lo mon

1794 e no havia Rey en lo mon, que (...).

Aquest ús negatiu adverbial independent s'ha afermat i es conserva avui en algunes contrades (Solsona i comarca, Pla d'Urgell, Conca de Barberà, Menorca), sota la forma aumon. Exs. del DCVB (aumon):

Les coses que (...) passen a cà'l Pere Llarch, no's
veuen pas aumon

Tenia una greu malaltia a sa vista i ja no poria anar
aumon

Vegem un resum d'usos en aquests dos exs.:

787 axí que les nobleses del món hi són tantes, que
al món no ha tant bel palau e tant gran

1780 lo maior desig que yo hauia en lo mon. Yo, senyor,
son vostre servidor contra totes les per-
sones del mon. E no era cosa en lo mon
que yo tant desijas.

16.7. Característiques estructurals. Resum.

16.71. Trobem els sintagmes (nominal o preposicionals) als tres tipus d'estructures: A, Neg i H. En Neg atenyen (no a O ni a V) un valor clarament i definitivament negatiu (gairebé sempre posposats al verb), però no són mai autònoms (787, citat aquí sobre); avui, en canvi, aumon és autònom (n95).

16.72. Estructures H en què els trobem:

comparatives-superlatives vistes dalt, 16.4.

16.73. Sintagmes principals:

(per/en) (tot) lo món; dalt, 16.3

(a) persona d. m. 1735

per res d. m. 1608

per cosa d. m. 1713

en manera d. m. 1723

hom(e) d. m. 1016, 1077

lo/la millor d. m. 1778

senyors/caualler/príncep d. m. 1781, 1782, 2023

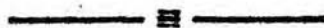
en una gran part d. m. 2002

en tot cas d. m. 1860

vn castich dels grans d. m. 1791

(cosa) en lo m. 1780, 1786

-Altres; dalt, 16.4.

17. L L O C

17.1. Apareix normalment amb valor etimològic positiu; 1254 i

122 lo mesquí peccador, en qual loc porá fugir?
 1345 E'l àngel la guarde en tot loch, e per tots
 temps.

Presenta alhora, precedit de en, un inici d'adverbialització,
 amb valor Neg (observem que encara està en plural)

107 per que no seran aquí e en locs en aviró estans
 que atenyerà gairebé (n96) plenament a 1896, bé que aquest ex.
 sigui del tipus H:

1896 ¿E tu ets cavaller qui mostrar-te deguesses
 en consell imperial ni encara en lloc
 on cavallers hi haja?

Vegem aquest ex. múltiple:

1030 la qual [ànima], vivent lo cors, és tota en
 les seues parts e en un loch (n97) no
 és menor que en altre. Bé, però, és
 veritat que en algun loch se ha pus
 ardentment e en altre pus flachament;
 però en cascun loch del cors se estén.

17.2. El sintagma negatiu "en lloc" és molt poc usat a l'època
 que ens ocupa (DCVB no en dóna cap ex., ni a lloc ni a enlloc),
 i no és autònom. En canvi, havia d'esdevenir el principal ad-
 verbi local negatiu extrem i autònom del cat. mod. El DCVB
 (enlloc), a part altres exs., ens dóna aquest sense documen-
 tar, és a dir, assumint-lo com a propi de l'autor de l'arti-
 cle;

Enlloc succeeix això.

17.3. Com a negatiu, està més d'acord amb el sistema medieval
 el sintagma "en nuyl loc":

295 e cuyden-te vedar que no prengues terra en nuyl
 loc de Malorcha.

17.4. Els mots terra i encontrada (v. index) algun cop insinuen
 també un valor més abstracte que l'etimològic, i sembla que
 s'acosten a l'ús de loc:

76 per zo qu'els judeus no'l anassen cercar en altra
 terra, -ja veng él en les ciutatz qí
 són en (...)

18. MANERA, A PENES, ENVIDES

18.1. La manera s'expressa en general amb sintagmes a base del mot manera, el qual té un ús i uns valors etimològics (930) o/i equivalents als actuals "mena, classe" (690), "altrament, a més a més" (873, 924), a part els sintagmes que pugui formar. La funció adverbial modal negativa absoluta es realitza amb els sintagmes següents, de col.locació lliure respecte al verb, però no autònoms (excepte un cas: 463): "en alguna manera" 456, "en ninguna m." 175, "per ninguna m." 463, "en alguna altra m." 691, "en m. del món" 1728.

ESQUEMES, en context Neg (v. mots alcun, nincun):

■ no V	1039, 1139
■ V	<u>463</u>
no V ■	175, 197, <u>456</u> , 1702, 1728

456, no penseu ni dubteu en alguna manera que jo
vos tinga en desgrat de ninguna cosa
463 jo per ninguna manera vull ésser contra.

Vegem un cas de col.locació especial de la negació no:

1632 es lexa caure, no en altra manera que cau una
somada de lenya.

18.2. A penes (DCVB, 1 pena, 3). Significa "Gairebé no, amb dificultat" (DCVB). Semànticament, doncs, el context que conté aquest sintagma és Neg. El trobem en proposicions formalment A (les quals ell transforma en H; 37.2, 37.53, 40.4, 40.6e) (exs. a de sota), sovint consecutives (del tipus "tant(t) ~~(i)~~... que", ex. a, 906), en proposicions Neg (ex. b), o bé amb mots propis de les estructures H, Neg (ex. c). Sembla que coincideixen l'ús antic i el modern (per això barregem els exs. que citem), però avui trobem "a penes si" (ex. d), que no tenim a la mostra antiga. Antigament, en canvi, trobem "a males penes" (ex. e, o "a mala pena", DCVB), que avui és "a dures penes" (DCVB) (v. 18.3). Els exs. que segueixen, llevat 906,

són del DCVB.

- a) El sol m'escalfa a penes (J. Alcover)
906 tan maldret se sentia que a penes gosava comparar
- b) Los habitants de la vila no'n pagarien apenes res
(doc. a. 1624)
- c) Quaix a penes veig null home qui faça son dever
(Llull)
- d) Y tremolosos d'espant, / a penes si es fan pregunta
(Costa i Llobera)
- e) E a males penes pogueren-ne traure la roba (Jaume I).

18.3. Envides o anvides.

18.31. Origen: del llatí invitus 'de mala gana, amb pena' (DCVB, 1 envides), o d'invita + s adverbial (1Par 146).

18.32. És sinònim d'a penes, i presenta i provoca les mateixes construccions: sense negació verbal (ex. a) o bé amb negació verbal (ex. b) (n98), o amb paraules pròpies dels contextos H, Neg (ex. c). També el trobem en el sintagma "a males envides" (clau):

- a) 1474 tot empeguit, que anvides trobaua la porta per
oh sen anas
{ 831 gran calor, que a penes la pot hom soferir
{ 836 covén anar bé XXX leugues dins la mar per veser-
la, e a males envides la pot hom veser
- b) No'n romàs sino una tan pocha çendra, que envides
no basta omplir un (...) vexell (Corella)
- c) són axí siluestres e rudals, que envides se volen
regir per negun (Genebreda).

19. Negació de la CAUSA

19.1. La causa s'expressa amb la preposició per seguida de cosa (962), persona (974) i sobretot res (1145, 1608, 1700), i hi acostuma a haver el reforç "del món". Si la negació no és absoluta (sinó relativa), les paraules anteriors estan matisades per "(ninguna) altra" (412, 1437). Si aquelles paraules

duen article, és evident que el sintagma ja no és negatiu, sinó merament causal (14, clau), com ho poden ser altres sintagmes amb per, independentment del caràcter positiu o negatiu del verb (clau).

- 962 e que per cosa del món no sien dats a rescats
 974 e no se'n deuen estar per persona del món
 1608 que ells per res del mon no combatrian pus aquell
 1700 que ell per res no lexaria Curial
 { 14 per les coses peridors no vulams lo gog del paradís perdre
 { 1566 Tota quanta pahor hauets, poriets donar per vn diner.

19.2. Sembla que també la preposició de pot expressar la causa; però és poc clar; els exs. més aviat són interpretables com a "manera"; 48, 1437.

19.3. Estructures. Col.locació variable. Verb sempre negat.

20. P O C

20.1. Origen, variants, autors. (n99)

Origen. Del llatí paucu (DCVB, poc).

Variants: pauc 49 (provençalisme, DCVB); poch 753; pocha 794, pogua 1371.

Autors. El DCVB la documenta des de 1250. A la nostra mostra apareix des d'0 49.

20.2. Valors (vegi's n99).

20.21. Poc no és mot negatiu, i té ^{el} valor normal llatí; 769.

«Un poc» (902, 978) o «algun poc» (1662, 1666) signifiquen «una mica».

20.22. Però la seva missió és rebaixar, és a dir; s'acosta a la

negació. Un valor típic de l'època que ens ocupa és "petit" (DCVB, poc, 2); a la nostra mostra, qui explota aquest valor és P; 753, 796, 857; v. T 2041;

753 e ha gran quantitat de nevelis, poch e grans
857 en estes partz d'Índia ha XIIIDCC illes, entre
grans e poques.

20.23. I arriba a equivaldre a no, però potser afegint-hi un matís com ara el de pas: és a dir, poc significaria "no... pas" (DCVB, poc, 6), tant si afecta un verb (521-2) com l'adverbi menys ("poc menys" 1450, 1466-7). Aquest valor és perfectament conegut des del llatí, i el tenen molts idiomes (v. els autors de la n99): cast., fr., it., al. (n100):

521-2 e defa que poc sabia l'amic d'amor si havia vergonya de loar son amat, ni si'l temia; e poc sap d'amar qui s'enuja de malenança; ni qui's desespera de son amat no fa concordança d'amor e esperança
1466-7 Lo dit Melchior, qui fill ne filla no havia e amaua lo dit Curial poch menys que la Guelfa.

Aquest valor s'ha conservat vivíssim al cat. mod., sobretot a l'Empordà, Cironès, Berguedà i altres comarques del nord de Catalunya (DCVB: "¿On és el noi? -Poc (que) ho sé!"; "Poc hi he estat mai, a Barcelona");

-Si et bellugues, et faig un trau al vestre.
Poc calia l'amenaça, si el pobre Joan no tenia esma per a moure's (C. Riba, Obres completes, I, Barcelona 1965, pàg. 553).

Més que equivaldre a no, el que fa és crear l'"ambient Neg" o l'"ambient H" de què parlarem als estudis 39 i 40; és a dir, provoca l'aparició d'elements negatius (no, ni, mots X);

522 e poc sap d'amar qui s'enuja de malenança; ni qui's desespera de son amat no fa concordança d'amor e esperança.

Observem, encara, l'equivalència amb mal, un altre mot també conegut pels tractadistes (n101):

no hi arribaràs (pas)
poc hi arribaràs (pas)
mal hi arribaràs.

No disposem de cap ex. de mal pel cat. a., ni en dona cap el DCVB (2 mal, lc: "En principi d'oració [significa] 'difícilment'. 'Mal puc defensar-me si no tinc testimonis'." Ex. del redactor del diccionari).

20.24. Podem detallar més aquest valor negatiu. El cast. tradueix per sine el prefix negatiu llatí in- ("sterilis; infecunda, sine fructu", Glos. Sil. 143; "inermis; sine arma", Glos. Emil. 97; citats per Pidal 81(4). D'on; sinvergüenza, Wagenaar 179). El cat. tradueix sine per poch:

1217 (Sant Vicent Ferrer, explicant com cal fer l'oració, cita, entre altres, aquell text llatí:)
 Quia si orem lingua, mens mea orat; mens autem
 mea sine fructu est (etc., i acaba en català:)
 D'altrament poch se val la oració.

Al cat. mod. ens ha quedat:

poca-vergonya/desvergonyit/sense vergonya/no tens verg.
 poca-solta, poca-traça, poc-seny, poc-senderi.

20.3. Sintagmes:

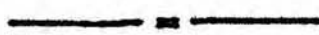
un poc 902

algun poc 1662

algun poquet 1676

poc menys 1467

tan poc 1678 bis, 1733 (v. en detall aquest sintagma a l'estudi 28).

21. M O L T

21.1. Formes: molt (arreu), mot 114, mout 186; notes (DCVB, molt).

21.2. Funcions:

Incident d'adjectiu 186, 896. En aquest cas, algun autor (sobretot M, lPar 650) prefereix usar fort (nl02); 897.

896 nostre molt car primogènit
897 serà fort bo al dit nostre primogènit.

Incident d'adverbi 386, 669. També se li pot interferir fort:

386 Karles regnà molt cruelment, sí que les gens
l'avien molt en ira
894 lo rei hic serà fort prestament.

Incident de verb 676, 702, 1236:

1236 quan lo marit ama molt sa muller.

Incident de substantiu 1516 (o del pronom corresponent, en; 341). En aquest cas, a D se li interfereix o se li suma gran (nl03) (clau):

1516 Curial açi no ha mester molt argent

{ 217 e foren molts grans gens, que no sabem lo comte
231 és a la porta ab gran res de cavallers
341 e aquí cativaren-ne molts, e lur tolgren gran
arnès e gran tresor.

Les interferències que acabem de veure en aquest paràgraf són equivalents de les que hem vist en cat. mod. (1.72; molt/gran/llarg/gaire/massa).

21.3. Interferència MOLT / GAIRE. En cat. a. aquesta interferència o neutralització es realitza als tres nivells vistos a 1.71dVI: molt/taire/nincun, molt/taire/gens.

Troben el quantitatiu molt en proposicions A (114, 217, 386, 676), Neg i H.

676 lur déus los amava molt e'ls avia dat molts béns.

La interferència que diem es realitza a Neg. Tot seguit donem exs. del cat. a. El número primer de les igualtats indica a quin tipus pertany dels que hem donat a l'esquema del cat. mod. 1.71dVI, i les igualtats o equivalències indiquen això:

- "1=1, 2=2, 4=4": molt = molt (procediment "contradictori");
 "3=7": molt = gaire (proced. contradictori, en lloc de matisació intermèdia);
 "3=3 ~ 9": molt equival a ningun (proced. contradictori, en lloc de contrari);
 "3=7 ~ 9": molt = gaire ~ ningun (proced. contradictori en lloc de matisació intermèdia o proced. contrari).

21.31. Exemples (en estructures Neg; les transcripcions van al paràgraf següent). És remarcable la conservació d'estructures 1, 2, 3 i 4 (Vegi's 22.2 i sobretot 24.4.)

3=7:   533, 608, 933, 1013, 1090, 1109, 1111, 1516, 1873, 1994
 4=4:   760
 3=3 ~ 9   931
 3=7 ~ 9   1018

21.32. Estructures H:

condicional 1369 (2=2)
 interrogativa 1399 (1=1)
 temporal condicional 186 (2=2), 1236 (2=2)
 comparativa condicional 1660 (2=2) (n104)
 hipotètica 611 (2=2).

533 eren encarcerats en lo carçer d'amor; e ploraren
 abds, car l'amat no havia molts d'aitals
 amadors
 608 mi fas dubtar que lo públic negoci no's perda per
 ço car molt no lo vols amar
 931 a nós no ens cal escriure dues ne moltes vegades
 d'una cosa, car a la primera ho devets fer
 1018 ne yo (...) no t'i poria molt més dir que ells
 han dit
 1111 e jatssia que als defuncts aprofiten sovén les
 suffràgias dels vius, no fretur molt de res
 possible a hòmens
 1236 E per ço, quan lo marit ama molt sa muller, més
 que a Jesuchrist, ell li la tol
 1367 si'l rey de França havia hun fill legítim, e volia
 donar lo seu reialme a hun bastard, no serie
 follia?
 1369 si lo rey passave huy e vehya molts infants e in-
 fantes e deye
 1399 Mas, per què diu "et [uitam] habundacius habeant"?
 Donchs, moltes vides hi ha ? Hoc; e són IIIIe

1660 e tenen lo pits inflat axi com si aquella sciencia ocupas loch molt gran e que als pits nols cabes (nl04).

21.4. Sintacmes:

"per molta que sia" 1629 (=encara que sigui m.)

Altres, a la nota 103.

----- = -----

22. M A S S A

22.1. Origen: "del llatí massa 'conjunt de partícules o coses'" (DCVB, 2 massa).

22.2. Adjectiu i adverbí, apareix en proposicions A (1276, 1875), significat "més del que cal" (DCVB); H (765) i Neg (935, 1240; 1611), amb el mateix significat (765) o amb el de "gai-re" (1610-11).

22.21. Estructures Neg i H: (per les igualtats següents, v. 21.3)

2=2   765 (temporal hipotètica iterativa)

3=7   738, 1240

3=7~9   1611.

Com veiem, els exs. d'aquestes estructures són escassos. És remarcable la conservació d'una estructura 2 (v. 21.31 i sobretot 24.4).

765   Mas més fan aquets; que, con negú d'els envelesex
          massa, sí l'aucien, e meten-lo a l'a casa
1240   e si tu veus una persona santa, no amar massa. (Tot
          seguit continua en llatí;) Ieronimus: "Mulie-
          rem quam bene conuersantem uidis, mente dilige
          et carnali frequencia ne leseris"
1875   No és digna cosa que m'haja a mi de pregar, car a
          mi és massa gràcia
1610-11 e viu los tots a vna que feyen coses nulls temps
          vistes ne oydes; e dix: "Per ma fe! no seria
          massa cortes quis treballas en toldre a
          aquets la honor que per força darmes han
          guanyada."

----- = -----

23. T O T

23.1. Ús de l'article. La vacil·lació del cat. a. en l'ús de l'article afecta aquesta paraula en el sentit que trobem (nl05) els següents sintagmes:

23.11. Els sintagmes:

"tots + N plural" (13, 413, 538; abandonat en cat. mod.), alternant amb

"tots + art. + N plural" (173, 217, 493; normal en cat. mod.).

493 una casa pus noble que totes les altres nobilitats

538 Qui vertaderament remembra mon amat, oblida totes coses; e qui totes coses oblida de totes coses lo defèn mon amat.

23.12. Els sintagmes, normals en cat. mod.:

"tot + art. + N sing." (217)

"tot + N sing.", amb valor de generalització equivalent al plural (11, 89, 101).

89 Això porta significanza de tot peccador qi està en peccad

217 tots los sarayns de tota l'encontrada foren justats.

23.2. Valors i estructures (transcripció d'exs., al final del & 23.25).

23.21. Valor positiu extrem etimològic (antítesi dels moderns cap/gens), en context A: 101, 173, 667, 751, 1175, 5.

23.22. Valor atenuat, indefinit, equivalent del modern qualsevol (que avui expressaríem per tot (248, clau 2) / qualsevol / cap (gens)), sobretot en certs tipus H:

-Segon terme de comparativa: 141, 875 (clau 4), 909, 1358, 2214.

-En contextos on hi ha paraules com absoldre (98, 248, clau 2), franch (751), lunyar (981), exemptes (1055), pura e neta (1301), intollerable (1102).

- 23.23. Valor negatiu extrem, equivalent dels moderns cap (1211), gens (161). Aquest valor, el presenta, exclusivament però abundantament, darrera el negatiu sens (152, 161, 377, 898, 1070, 1088, 1162, 1495...). (És raríssim de trobar-lo no precedit de sens, i, en tot cas, s'escauria en context Neg: 1211; v. 27.32). Aquest valor, en el context que diem, és representable per altres negatius (en lloc de tot): algun (152), nul (38), negun (35), ulla (Llorens) i per marca zero (ben sovint; 35, 195; v. estudi de sens): clau 3. Trobem també aquesta alternança en context H; clau 4. El català modern ha perdut aquest fenomen.
- 23.24. Podem parlar, doncs, d'una veritable neutralització de tot, front a l'intermedi qualsevol i front als negatius extrems quantitius; i això s'esdevé als (o, almenys, en certs) contextos H i Neg. En definitiva, el problema és del mateix tipus que el que hem vist a l'estudi d'algun (v. especialment 2.41-2, i també 23.42). Aquest problema serà tractat globalment a l'estudi del mot gaire, 24.4.
- 23.25. El valor de tot en context Neg (àdhuc no precedit de sens) de què acabem de parlar, el trobem ja en llatí (almenys en llatí vg.) i en altres romàniques (cast., port.), com documenta Llorens ll (a baix, 23.41) i el mateix F (1230-31).

EXEMPLES (per ordre numèric, excepte si pertanyen a alguna clau)

5	tot es vanitat e no té negú prod
161	E quant la jus fo intrat el fo ses tot sen
1070	inmortal és sens tot dubta
1102	és abhominable a Déu e intollerable a tota persona, e fort dampnós a molts
1175	en aquell temps tot era cremat per la gran sequa
1210-11	Marit e muller no fan peccat de haver aquell plaer. Mas tota altra persona no vulla tastar de aquella obra
1230-31	Et omnis qui odit fratrem suum, homicida est; et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam eternam
1301	què vol dit "santificada". Vol dir pura e neta de tot peccat

- clau 1 { 81-2 e per zo, si la fe és malauta, -zo és la nostra
ànima, per nul pecad qe lo cors aja feit-,
la mare deu clamar per dejuni e per almoines
e per tot bé fait
83 devem saber qe si la fila fa nul pecad, la mare
deu pragar
1243 no solament Jesuchrist, mas tot altre cors glori-
ficat
- clau 2 { 98 de tot liguament de colpa absoltz
248 Quant los agren absolts de tots lurs pecats
- clau 3 { 35 senes Ø avareza e senes Ø adulteri e senes Ø es-
carn e senes neguna oreeza
38 farem fruit senes nulla oreeza
152 Santa Lucia ac belea de virginitat senes tota
corrupció e ac escampament de caritat senes
alcuna no nedeia amor
195 ve-te'n sa e senes Ø mal
377 e pres-los sens tota defensó
1298 e allí viuran, sens Ø dolor, sens Ø tribulació
1445 La qual sens alcuna comparacio traspassaua la
bellesa de totes
- clau 4 { 503 à'y moltes siutatz, mas les melós són Arzezon e
Darcisi, qui és milor que totes
712 e són mayors que degunes de les altres grues

23.3 U N

Aquest mot presenta la mateixa problemàtica que tot. És a dir, presenta els següents valors:

- article indeterminat 659
- numeral 796, 1389
- indefinit, en context H (el qual ara és més ampli que no hem vist a 23.22), intercanviable aleshores per un altre indefinit, i àdhuc suprimible (clau)
- negatiu extrem 1314.

659 si alcun s'atura I poch
1314 dels religiosos, de cent, hu no se'n salve
1389 e puix lance hun fil, après altre, e altre

- 730 si I hom és jutgat a mort, e'l couen e'll menyen tot; mas Ø hom que muyra de sa mort, no'l menyen per res
- 761 E con negun hom stranger vol alcuna fembre, menenli d'aquestes yoves
- 784 con I enfant és nat (...)
- 790 e si alcun hi mor (...)
- 1380 si és alcun religiós que haje tengut mala vida, no entrarà en parais
- 1414 E si n'i ha degú a tal, la vida li és venguda a occident, que si és hun hom que haje tenguda mala vida, dapnat és
- 1425 da'm tu Ø hom que sia mort, que no sia en qualque hu de aquests

23.41. Llorens ll i 95 ens ofereix una visió sintètica d'aquest punt, la qual creiem interessant de reproduir perquè completa la que en donem nosaltres.

Partint del procediment panromànic

"non fincara ninguno",

en què "ninguno" és interpretat com un complement de la negació "non", diu (tots els subratllats són nostres):

"Para expresar la cantidad (...) podemos formar en español la siguiente gradación de vocablos:

todo(s)

mucho(s)

alguno(s)

uno

ninguno(s).

La inexistència absoluta no resulta ineludiblement de la negació de qualquiera de ells. Si negamos el término "todos", pueden quedar subsistentes los demás. Lo mismo sucede con (...) "muchos", "alguno" o "algunos", y "uno" (...). Supuesto el empleo de una negación verbal, es materia de convención (nl06), del uso, determinar cuál de esos vocablos -excepto "muchos" o "mucho", que sólo por eufemismo suele emplearse con este objeto- puede aplicarse para completar la oración negativa, y este punto lo han resuelto los diferentes idiomas de diversas maneras". Observem-ho en els quatre idiomes que exemplifica Llorens, el qual atén també a altres mots

(&14) i al matís zero (&16);

LLATÍ

- 1 sine omni cura dormias (Plaute)
- 2 sine ulla exceptione (Cic.)
- 3 sabbatum (...) non facies omne opus (Vulgata)
- 4 operuit aqua (...) unus ex eis non remansit (id.)
- 5 non me ulla vetabunt / Frigora (...) circumdare saltus (Virgili)
- 6 et non est nulla creatio quae non parcat (Vulgata)

CASTELLA

- 7 é que lo sepan sin toda dubda, é sin nenguna grave-dumbre (F. Juzgo)
- 8 sin dilación alguna (Santillana)
- 9 sin vn momento (Celestina)
- 10 non dexo al de fazer (...) toda cosa que (Prim, Crón. Gral.)
- 11 que uno dellos non finco en toda la tierra (id)
- 12 Non avie alguna escusa (Milagros)
- 13 non fallamos nninguno (J. Ruiz)
- 14 yo por esto non cuydo que grant cosa fisiemos (Alex.)
- 15 Porende yo bien cuydo que nada non fiziemos (id.)
- 16 mando Dario (...) / que non fincasse Ø ome rrabada njn pastor, / njn fincasse Ø burges njn labrador / njn nningunt menestral de nninguna lauor

PORTUGUÈS

- 17 que nom qujseron que todo homem (...) entrase dentro (Graall)
- 18 non uos pode ende vyr alcoûu bem, mas todo mal (id.)
- 19 nam podereys auer / em mill anos hum tal dia (Cancioneiro gral.)
- 20 nom auedes hi uergonha nenhûa (Graall)
- 21 non me marauilho mujto ; ca (...) uem (...) (id.)

CATALÀ

- 22 sens tot embargament (Visio Tundali)
- 23 sens ulla possehir (A. March)
- 24 sens ficció neguna (Finke)
- 25 d'on ve que tot no'm força (A. March)
- 26 no contravenir en alguna cosa (Finke)
- 27 car non n'es hu no trobe tot son alt (A. March)
- 28 de vos ne de vostres gens no darien molt (Finke)

23.42. La problemàtica del català només admet en part aquest enfocament, a causa de l'existència del mot gaire, que provoca una altra distribució, com veiem al llarg dels estudis 21, 22, 23 i 24. Per la mateixa raó, molt té en cat. un estatut diferent del cast. (on només s'integra en aquest fenomen "por eufemismo", diu Llorens). Finalment, és cert que destriar i escollir els matisos d'aquesta sèrie de quantitatius és "matèria de convenció, del uso"; però més aviat

caldria dir "d'intuïció" (v. estudi d'algun, 2.41), car la dificultat realment important és de saber quan hi ha neutralització (és a dir, quan molt / massa / tot equivalen a algun / qualsevol / gaire i quan equivalen a cap / gens) i quan no n'hi ha; v. l'ex. 2217 (més avall, a 23.5) i aquest altre, en què molt ~ gens:

si tracto d'analitzar les coses (...), no veig que [aquest fet] tingui molta importància./
W. -Per què creieu que no té $\emptyset$ importància?
(B. Russell, La meua concepció del món, Barcelona 1969, pàgs. 79-80. Trad. de Ll. Carbonell).

23.5. El cat. mod., dels usos de 23.22-23, ha conservat els de context H (2214). És difícilíssim de trobar el cas del context Neg (2215). En donem uns exs., presentant alhora altres mots positius extrems perquè el fenomen pugui ser més ben vist. La dificultat està en el fet que només un catalano-parlant sap quan hi ha neutralització i quan no n'hi ha (2217).

- 2214 Haver de respondre a la seva germana és més terrible que tot (Carner) (~ res)
  - 2215 no es veu per tot sinó neu (id.) (~ enlloc)
  - 2217 No pas tothom i sempre ha de confegir articles molt rumiats (J. Vallcorba) (aquí no hi ha neutralització)
  - 2457 seguia amb tan poca salut com sempre, però més viadora que sempre. (...) amb menos d'un any d'estar a radera el taulell, ja era més tauleller que tothom (S. Rusifol)
- lluny de tot al berg d'homos (Rondaies mallorquines, II, Mallorca 1960, pàg. 6)
amb absència de cap mena de morfema (G. Ferrater, de viva veu).

Comparem l'ex. 2217 d'aquí damunt amb aquest altre de L (aquell no presenta neutralització; aquest, sí):

476 Ni tot hom és digne ni's deu algú tenir per digne d'aquell ofici.

En aquest ex. últim, tot hom i algú són usats, amb molta aproximació, com a sinònims (és a dir, es tracta d'insistència més que no pas de matisació), com demostren altres exs. (també en cast. a.): 931 i

- 925 tota vegada e tantes vegades com porets saber o
trobar algú o alguns caçar perdius (...)
928 sots pena de deu lliures tota vegada e tantes com
serà contrafet.

23.6. Sintagmes:

tots temps 90, 102, 124, 675, 720, 747, 852...

tot dia 711

tot(s) jorn(s) 717, 757

tot hom (v. hom)

tota vegada 756, 925, 928 (= "sempre (que)")

totes coses 94, 114, 188, 806

tots meses 791

tota gent 271

Mereixen menció especial:

tot lo dia

1880 veuren com està, car hui tot lo dia no se sent bé; de
de tot en tot (que pot matisar positivament (= "totalment")

123 refutaren de'tot en'tot la predicació

o bé negativament (= "(no) en absolut");)

155 apelatz encantadors, qui dels seus encantamens la
mauguessen, de tot en tot moure no se'n poc

181 si tu dejunes e eu estat de tot en tot que no menug,
e'si tu veyles eu aytambé estau de tot en tot
que no dormi.

24. G A I R E

24.1. Origen (nl07). Del fràncic waigaro "molt" (com el fr.
guère).

24.2. Formes i antiquitat. El DCVB el documenta des de Llull.
La nostra mostra ens el dóna des de Desclot. Gaire, gayre
(307), quayre (388). D'antic era invariable (307, 1716, al
& 24.35), i s'hi conserva a Menorca, però modernament pre-
senta plural (gaires) (DCVB).

24.3. Valors i estructures (els exs. van al final del & 24.35).

24.31. És paraula essencialment quantitativa;

- incident d'adj. 2335
- " d'adv. 2334
- " de verb 388, 1140 (clau 1)
- " de substantiu 1716, o del pronom en que substitueix el substantiu 307.

24.32. El seu valor és el mateix que té en cat. mod. (1.71b): "molt". El DCVB en documenta un altre de típic de l'època medieval; "usat antigament com a reforç d'una afirmació comparativa";

Es lo pus fort que yo sàpia gayre en terra plana (Muntaner, Cròn., c. 107)

(v. el que hem dit d'aquest ex. a 1.71bI).

24.33. Apareix només en Neg i H. Trobem "no + E" però no "sens/ni + E" (v. 24.35); no el trobem mai amb valor negatiu autònom. Va sempre posposat al verb;

Neg	no	V	E	<u>307</u> , <u>388</u> (clau 2), 651, <u>1716</u>
	no	V	E W	1806
	no	E		<u>2334</u> , <u>2335</u> ,
H	V	E		<u>1140</u> (clau 1)

24.34. Interferència MOLT / MASSA / GAIRE: v. els estudis de les paraules molt i massa i la clau 1 d'aquí sota; v. també 24.4.

24.35. Interferència GAIRE / GRAN / LONGAMENT (al·ludida al cat. mod. 1.72). Interferència molt típica d'aquesta època, en dos aspectes: a) sembla que hi hagi una certa equivalència entre tots tres (clau 2); b) gran és més usat que gaire, i és l'únic que apareix darrera sens (clau 3) (v. 24.4).

307 mas los sarraïns s'eren enboscats en les montanyes
e no'n trobaren gayre (= mod. "gaires (sarr.)")
1716 No passaren gayre dies, partiren de Gènoua
2334 E no gayre après nasquem NÓS
2335 Al cap d'un pal no gayre baix

{ 935 que no vullats massa usar de crueltat
1117 escarniran lo prevera si triga molt en dir la missa
1140 e que si aquest meu passatge se trigava gayre que
porie ésser fort perillós

{ 388 entraren en la ciutat de Gerona ab gran ala-
gria, e ab grans crits e ab gran algetza-
ra; mas no'ls durà longament, ne poseyren
quayre aquella ciutat
749 és bé servit lo senyor, sens gran afany que
no n'à
890 majorment quan sens gran messió e treball se
pot aconseguir
1903 sens gran treball Tirant ordenà que
1147 car aquest fet no's pot partir sens grans
juntas.

24.4. "Procediment contradictori", en lloc de "matissació inter- mèdia" o "procediment contrari".

(Per entendre bé aquest apartat és imprescindible de veure
el cat. mod. 1.7ldVI.)

Els fenòmens descrits als estudis 2, 21, 22, 23, 24 i 27.32
han de ser generalitzats en el sentit que diem fot seguit.

El cat. a. usa molt poc la paraula gaire, i també les
paraules Molt / massa com a funcionalment equivalents d'aquella.

Un tret característic del cat. a. és el "procediment contra-
dictori" (descriu a 1.7ld II, III, IV i V), consistent a uti-
litzar dins una estructura Neg els mateixos mots que utilit-
zaríem dins la corresponent estructura A (subjacent a aquella),
en lloc d'utilitzar-hi els corresponents mots negatius o els
matisadors de què hem parlat als estudis 21, 22, 23 i 24.

Il·lustrem aquest fenomen amb uns quants exs. bàsicament de
M (que desconeix gaire) (n108), en què apareixen mots (molt,
tot, sovint, gran, longament) molt usats en aquest terreny
"positiu-contradictori"; hi apareixen també altres expressions.
En notes al peu d'aquests exs. donem els girs que avui els
serien equivalents i ben sovint preferits. El procediment con-
tradictori roman avui en alguns casos, encara que és poc pro-

ductiu.

- 388 no... longament, ne... quayre (clau 2 de 24.35)
 931 a nòs no ens cal escriure dues ne moltes (1) vegades d'una cosa, car a la primera ho devets fer
- { 947 pregant-vos que ens escrigats sovent de totes noves que sabrets
 { 948 lo pregam que no es torn sovent (2) a fer semblants coses
- { 949 segurament e sens Ø (3) perill
 { 952 fermament e sens tot (3) dubte
- 975 ne és obra vostra entremetre-us de semblants fets, e majorment (4) de homes escelerats
 1018 n'o han pogut perfectament (5) explicar; ne yo no t'i poria molt (6) més dir que ells
 1023 no és poch haver testimoni (7)
 1081 En les duas primeras no pos algun (8) dubta, mas en la derrera (...)
 1082 la ànima dels brutz és invisible e no contengude per tres líneas, tan poch com la ànima dels hòmens (9)
 1084 ne puch entendre que sia pus corruptibla; car, finalment, no'y veig gran (10) differència
 1117 escarniran lo prevera si triga molt en dir la missa, lo sermonador si no'ls diu lo sermó o prechich en tres paraules, e los altres hòmens si no van arreats segons lo temps (11).

NOTES

1. "ni dues ni CAP vegada".
2. Avui, "sovint" seria un eufemisme; diríem "mai (més)".
3. "i sense CAP perill" (←-- "i amb molts (de) perills").
4. "i / ni menys (encara)... " (major --> menys).
5. "no ho han pogut explicar gaire / massa bé".
6. "gran cosa / gaire".
7. Avui, igual.
8. "cap".
9. Avui potser seria més normal un gir com ara; "doncs l'ànima de les bèsties tampoc no està continguda per les dites tres líneas".
10. "gaire / massa / (una) gran diferència".
11. Avui restaria el procediment contradictori per "entres paraules", però atenuaríem "molt" en "gaire".

25. NOMÉS

Aquesta paraula no apareix als clàssics (DCVB no en diu res; els tres exs. que presenta són del cat. mod.), probablement perquè la construcció comparativa "no... més que" encara no tenia una existència gaire clara (v. l'estructura 5' de 38.4): li era absolutament preferida aquesta altra: "no... sinó" (704) i "no... mas (tan solament)" (528, 529), etc. (v. estudi de sinó).

Com a equivalents de l'actual només, en cat. a. trobem:

sens plus, e no plus (v. més avall, 26.1 i nota 111)
sol 185, 337, 3010, 1223
(tan) solament 834.

Al seu torn, el modern "només que" (condicional) era aleshores:

sol que 273, 337
(tan) solament que 347.

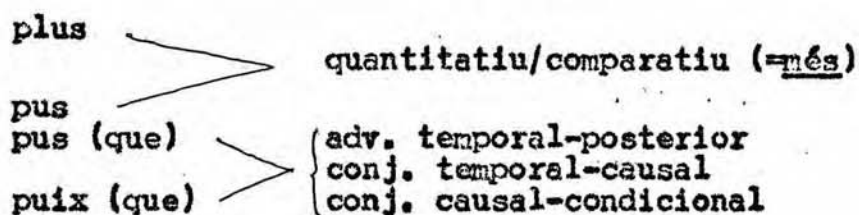
26. PUS, PLUS, PUIX (n109)

Segons el DCVB, el llatí plūs va deixar en cat. plus (adv. i pron., que només es conserva a l'època clàssica) i pus (adv. i pron., que arriba fins a alguns parlars moderns) (n110); el llatí pōst ens deixà pus ([adv] i conj.) i (a través del llatí vg. *pōstius, format a semblança de melius) puix (adv. i conj., que arriba fins al cat. mod., almenys literari).

Aquest és el punt de vista diacrònic.

Des d'un punt de vista sincrònic, resulta que: tenim, en cat. a., dos quantitativs (plus, pus), equivalents a més; tenim dos adv.-conj. (pus, puix; com a conj., poden anar soles o seguides de que) amb valor temporal-posterior $\rightarrow$ causal $\rightarrow$ condicional. (El signe intercalat entre aquests va-

lors indica "equivalència i alhora provocació");

Fem tot seguit la descripció individual d'aquests mots segons el punt de vista diacrònic del DCVB, ja que no veiem cap avançatge, pel treball que ens ocupa, a fer-la des de l'altre punt de vista.

26.1. P L U S

Adv. i pron. Apareix en context A per formar comparatives (114) i superlatives (65);

Assignant-li la plus bella part de son palau (Curial, DCVB);

però molt més (segons la nostra mostra i DCVB) en Neg (262, 358, 373). La comparança dels dos exs. següents ens fa veure l'equivalència plus/pus:

262 que no ho podien plus sofrir
291 calà, que no volc pus dir.

Els sintagmes sens plus (238, 1576), e no plus (1397) equivalen aproximadament a l'actual només (nlll);

238 e ac I^a fila sens plus de la sor del rey En Pere
1397 menjar ço que fa mester, e no plus
1576 e ab quatre altres cauallers, sens plus, vés al torneig

Aquesta paraula, ja poc usada a l'època medieval, desaparegué sota la pressió de pus i més.

26.2. P U S (descendent de plūs). Adv. i pron.

26.21. "Tenia tots els usos de l'adverbi més" (DCVB) (incident de verb, d'adj. i d'adv.; v. exs. a DCVB). "Usat com a pronom, equivalent a res més:

Ço que vaig crech, y del pus no cur (Metge, Somni I)"

(DCVB). Però tendia a reservar-se sobretot per determinar l'adj. i formar així comparatius-superlatius. «Metge estableix una distinció (...); reserva exclusivament més pera graduar lo verb y quasi únicament pus pera acompanyar adjectiu. Aquesta diferència es una mica enterbolida en Curial, ahont si be pus es exclusivament reservat als adjectius (...), en cambi ab verps trobem abds adverbis» (2Par 149). T presenta aquesta mateixa vacil·lació (2001, 2030, 2031) (n112):

Aytant com ella és pus dolorosa, aytant més plau a
nostre Senyor Déu (Eiximenis; DCVB, 2 pus)
2001 E no dix pus
2031 E no dix més.

26.22. Els seus usos o valors són independents del tipus de context, A o Neg (1008, 1201, 1302; 291, 677, 842, 874); però apareix molt en context Neg, on alterna (fins a gairebé equivaldre-hi) amb altres coses (843), als (872), altre (876), res (808) (per l'equivalència pus/plus, v. 26.1), però no té mai valor negatiu autònom (n113).

808 Dels altres no'us en diré res
843 E d'altres coses no'y ha, que a contar fassen
872 E als no'y à que a contar fassa
874 E pus no'us dic
876 E altre no sé qu'us pusca dir.

La col·locació respecte al verb és variable, però abunda més la posposició. Quan el verb manca, pus va negatiu:

1784 E daço no pus; car (...)

26.23. Es combina amb mai («pus mai», «mai pus», DCVB, 2pus IIc) per donar matís de futur a aquest mot de valor temporal (v. 11.31, 12.23, 26.34):

2341 Lo auctor de la lum may pus se acostà a l'envejosa Clísia.

En aquest cas, no sabem ni es tracta de la prolongació de plus o de post (v. 26.32).

26.24. És remarcable que aquesta paraula s'hagi conservat fins al cat. mod., "dialectalment, en frases negatives, interrogatives o dubitatives (pirenenc oriental, mallorquí)" (DCVB, 2 pus II) (subratllat nostre) (v. 1.1 i nota 3). No apareix en context A, però el DCVB (loc. cit.) n'esmenta alguns matisos o valors un xic especials, bé que restringits.

26.3. PUIX i PUS (descendants de pōst).

26.31. Diferents grafies de puix (segons DCVB i mostra): pux, puxes, puix, puis, puys, puig, puyxs, puixes, depuix.

26.32. Aquestes paraules no presenten novetats notables en el camp de la negació. Exs. dels valors esmentats dalt, & 26 (quant al valor adverbial de pus, v. 26.23):

adv.: pus 2341, puix 46 bis, depuix 1350

conj. temporal-causal (sols o seguits de que): pus 504, pus que 452, 509, 537, 546 (cf. 545), depués que 508; puix 2342 i puix que 1807.

conj. causal-condicional: pus 2343, pus que 252; puix 2032, puix que 1460.

{ 545 Représ l'amat son amic per ço car no plorava ans que l'hagués conegut
546 e demanà-li en què l'havia conegut, pus que no plorava.

26.33. Sembla que pus no es conserva en cat. mod. (n114). En canvi, s'hi conserva (almenys a la modalitat literària) puix (que).

26.34. Quant a la combinació de puix amb altres temporals negatius, v. 11.31, 12.23 (ex. 752), 15.2, 26.23.

27. S E N S

27.1. Origen i variants. Del llatí sine, "La forma catalana normal és l'arcaica sene [que no apareix a la mostra, però que documenta el DCVB] ; d'ella, per addició de la -s adverbial, prové la també arcaica senes [normal a la mostra: 21, 104..]; aquesta, en la pronúncia ràpida, es va contreure en sens, que és la forma més usual en el català antic [223, 330] i encara usada avui, sobre tot en locucions estereotipades com sens fi, sens dubte, etc.; finalment, la forma sens ha rebut una -e de recolzament convertint-se en sense, forma usada ja en el segle XV (sobretot en els versos on el ritme ho requeria) i estesa actualment a tots els dialectes. Aquesta forma sense (...) ha estat escrita sensa^{grafia}, no documentada a la mostra, però sí al DCVB (DCVB, sense). El DCVB (loc. cit.) dona encara sinse ("var. form. dial.", sense documentar), sins (que documenta al T) i sang (doc. al Graal); la nostra mostra afegeix ses (363).

27.2. Valors (n115)

27.21. El normal etimològic d'"absència, exclusió, mancança, privació absoluta" (DCVB), oposat a ab:

1452 volgue que la Guelfa, ab marit e sens marit, fos senyora de Mila

1938 ab verdader cor e sens frau negú tostemps les batlles ha fetes.

27.22. "Sense comptar-hi", "a més de": 251, 289, 783.

251 muriren-hi bé LX MA sarraïns, sens les femnes e'ls enfans.

27.23. A les proposicions subordinades, quan la principal és negativa, sens que pot equivaldre a una condicional "si" (al tipus que tractem més avall, 27.34a):

514 No'm pots haver tot sens que tu no sies de mi.

27.3. Estructures.

Sens és preposició; per tant, el seu règim normal és un SN o bé un infinitiu, i en aquest cas no planteja cap problema. Però també és normal que regeixi una subordinada substantiva precedida de la conj. que, i en aquest cas planteja alguns problemes; més que en cat. mod. (1.6).

27.31. "Sens + SN" (n116) 21, 32, 35, 104, 121, 132, 151, 163, 164, 182, 195, 223, 238, 251, 483, 516, 772, 775, 1186, 1298, 1413, 1452, 1685.

32 ajam caritat vera senes ira, senes avarea, senes
urgull, senes cobeeza
238 e ac I^a fila sens plus de la sor del rey
1685 lo catiu no morra sens mi.

27.32. El caràcter negatiu de sens pot provocar a la sèrie quantitativa la neutralització que hem descrit a 21, 22, 24.4 i sobretot a 23. Pel que fa, doncs, als sintagmes neutralitzables

sens + tot/molt/gran/algun/un/ningun/∅,

v. estudi 23; Llorens ll i 95; Wagenaar 182-3. Altres exs.: 35, 38, 152, 161, 377, 382, 526, 543, 549, 890, 898, 949, 952, 1088, 1147, 1565, 1626, 1903.

27.33. "Sens + infinitiu" 198, 404, 969, 980, 1490, 1538, 1722, 1835.

1538 ço que ell nos ha donat, e dona sens cessar tots
jorns
1722 que li digues aquella canço, de paraula, sens
cantar.

27.34. "(Sens) que no + indic./subj."

Quan el terme de sens és una proposició subordinada "que...", abans del verb d'aquesta proposició hi ha invariablement la negació no.

a) Quan la principal és negativa, la subordinada està en subjuntiu (i el seu matís és equivalent a una condicional; 514, transcrit a 27.23, 1945).

b) Si la principal és positiva, la subordinada pot anar en subjuntiu o bé en indicatiu (cosa que no pot fer el cat. mod.; notem, a més, la falta de "consecutio temporum" de 1500).

c) Amb totes dues menes de principal trobem una construcció semànticament equivalent a les anteriors, però amb el lípsi de sens. En resum, tenim:

PRINCIPAL	SUBORDINADA
no V 1	sens que no + subj. 514, <u>1945</u>
2	∅ que no + subj. 69, 1123, 1449, <u>1541, 1587, 1673</u> bis, <u>1944</u>
V 3	sens que no + indic. 106, 572, 721, <u>736</u> , 749, 841, 1618, 1840
4	sens que no + subj. 320, <u>1500</u>
5	∅ que no + subj. 181

- 181 si tu dejunes e eu estat de tot en tot que no menug, e si tu veyles eu aytambé estau de tot en tot que no dormi.
- 736 hac ordonatx cavalers a pendre los camins e'ls passes sens que Nayam no'n sabé res
- 1500 yol me veia matar deuant, sens que no li pusca socórrer
- 1541 e nos podien fer grans fets darmes que ells no si trobassen e non reportassen gran honor
- 1944-5 I com ho faré jo, que vós no hi siau? E no s'hi faran festes ni danses ni alegria nenguna sens que vostra senyoria no hi sia.

Origen d'aquestes construccions.

Potser caldria cercar-lo en una interferència entre el sintagma "sens + SN" i una proposició negativa (n117);

841 lexen-los anar sens altre mal que no lus fan

←-- { lexen-los anar sens altre mal
no lus fan altre mal

o bé entre "sens + SN" i una proposició "que..." (és a dir;

28. ATRESÍ, TAMBÉ, TAMPOC28.1. Variants:

- a) atre sí 2227, atresí 4, atressí 856, atressí 2228.
 b) també 2304, aytan be, aytanbe 1064, aytantbe, aytambe 181, (1Par 637), aytamben 2309.
 c) tan poc, tam poca (DCVB, 1 tan, 1b; 28.2A), tan poch 1678 bis, ten poch 2311, tant poch 1082, tampoch 2312, aytanpoch 1023, aytantpoch 1047, aitampoc 905, aytempoch 2316 (v. poc) (nl20).

28.2. Origen i desenrotllament.

Atresí ←-- llatí altĕru sĭc "altre així" (DCVB, atresí).

Així ←-- llatí vg. *accu'sic (DCVB, així).

A) TAN (o tant (per influència de tant ←-- llatí tantum), tan i ten) ←-- llatí tam (DCVB, 1 tan), coexisteix i és sinònim de

B) AITANT ←-- llatí accu'tantu "així tant" (DCVB, aitant).

Ambdós (A, B) poden acompanyar (anteposats, i aitant també posposat) una altra paraula:

A) Com elles sien de tan simple e tam pura natura (Llull; DCVB, 1 tan, 1b)

Aquest saber nostre és tan poc e de tam poca vertut (id.)

B) aytants peixs com se volia (Llull; DCVB, aitant)

Que't bastaré de moneda aytanta com ops n'ages (Muntaner; id.).

Ambdós poden formar sintagma (i àdhuc fondre's) amb bé, poc, tost:

C) (ai)també / (ai)tampoc / (ai)tantost. Aquests mots, originàriament, estableixen comparança, més o menys explícita. Ex. d'(ai)tantost (DCVB, aitantost):

Car aitantost com me venia en volentat de fer nulla cosa, aytant tost la faya (Llull)

E tantost com fo coronat rey de Sicília, aytantost exi de Palerm (Muntaner).

També apareix a la mostra des de V. Tampoc, si considerem el cas transcrit a 28.2A, apareix des de L; altrament, no el trobem fins al s. XIV.

28.3. Originàriament, diem, es tractava d'una comparança. I el camp inclou els següents mots i sintagmes (que presenten tots un element comparatiu):

tampoc, també, així poch, atresi, si, altre tant, altre tal. A més a més, el mot encara, que encaixa en algun punt de la sèrie.

De la construcció comparativa es passa a la copulativa igualatòria, la qual abasta des del positiu (+) fins al negatiu (-):

a) Comparança (28.5)	<u>també</u>	2304, 2305, 2306, <u>2307</u> , <u>2310</u>
	<u>així poch</u>	<u>2347</u>
	<u>tampoc</u>	<u>1082</u>

1082 la ànima dels brutz és invisibla e no contengude per tres líneas, tan poch com la ànima dels hòmens

2304 Que us sia dada uostra part, també del hauer con de les terres

2307 que donassen equalment son dret també al pobre com al rich.

2310 Que'ns donets part en la conquesta, e aytambe en les coses mouens com en les seens

2347 pus que vos ma fos denant nom santi angoxa ne mal ne dolor, així poch con si yo no agues plaga ne encara tant com vos parlats ab mi no man sent punt

b) Igualació (28.5)	}	+	<u>també</u>	181, <u>1064</u> (clau 1), 2308, 2309	
			<u>si</u>	1125 (clau 1)	
			<u>encara</u>	<u>779</u> (clau 2), 2347, 2348	
			<u>atresi</u>	639, <u>777</u> (clau 3), <u>778</u> , <u>782</u> (clau 3), <u>876</u> (clau 3), 1802	
			<u>altre tant</u>	<u>2241</u> (clau 4)	
			<u>altre tal</u>	643 (clau 4)	
			<u>així poch</u>	<u>2345</u> , <u>2346</u> (clau 5)	
			<u>tampoc</u>	905, <u>1024</u> , <u>1125</u> (clau 1), 2311	
				-	

VALORS

També i tampoc es contraposen (clau 1) (28.5)

encara equival al mod. "a més a més" (clau 2) i, amb negació,

a "tampoc" (2347, dalt a)

atressí cobreix tot el camp (però ell tot sol no nega): "tam-
bé" (799, 856, clau 3), "encara" (782, clau 2), "tam-
poc" (777, clau 3); "igualmente, de la mateixa manera"
(en cast., otrossí, port. outrosi).

sí: apareix significant "també" (1125, clau 1).

altre tant, altre tal es comporten com atressí (clau 4)

axí poch es comporta com tampoc (clau 5).

clau 1	{	1047 si yamés no nasch aytantpoch pot morir 1064 si cascuns atorgan ésser alguna cosa, aytanbé ho devem atorgar 1125 que si les dones erren, <u>si's</u> fan los hòmens; e que si no merexen ésser amades, ne <u>tant poch</u> los hòmens 2347 (dalt, a) nom santi angoxa (...), <u>axí poch</u> con si yo no agues plaga <u>ne encara tant</u> com vos parlats ab mi no man sent punt
clau 2	{	779 E, <u>encara</u>, à dedins la ciutat (...) 782 <u>Atressí</u> ha an aquesta ciutat bels carrés
clau 3	{	777 que eren aparelades de retre al Gran Cham, ab que él no vogués gastar tant noble ciutat con aquesta, <u>ne les jens atressí</u> 876 E van totes nues e los homes <u>atressí</u>
clau 4	{	643 Certa cosa es que de cors ghorifficat no es en aquest mon son loch, <u>ni</u> de anima racional <u>altre tal</u> 2241 Fareu la entrada al costat dret, y dexareu <u>altre tant</u> allotjament al altra part
Clau 5	{	2345 <u>Ne axí poch</u> puguem inflar porchs ne algunes altres carns 2346 E no's recorda qui eren, <u>ne axí poc</u> quants n'hi havia.

28.4. TAMPOC, AXÍ POCH. Estructures.

A l'ex. citat dalt 28.2A trobem encara "tan + poc/poca" (adjectiu). Però el sintagma aviat s'especialitza a comparar (28.2C) i acaba figurant només en contextos Neg com a negatiu autònom. Per tant, és mot X. Això s'explica pel caràcter negatiu del mot poc (v. el seu estudi); si a no hi veu i b hi veu "tan poc" com a, resulta que b no hi veu.

Tampoc és, doncs, negatiu autònom (n121) i pot precedir o seguir el verb. Li és equivalent axí poch (en tenim dos exs.,

citats dalt, clau 5). Són els dos únics mots que atenyeren aquest estat Neg; però l'últim ha desaparegut del cat. mod.

28.41. TAMPOC

	☒	V		905, 1024, <u>1047</u> (dalt, clau 1), 1124, 2316
no...	ne	☒	SN	<u>1125</u> (dalt, clau 1)
no...	ne	☒	V	1678 bis, <u>1733</u> , 2314, 2315
	no	V	☒	<u>2313</u>
(no...)	ne	V	☒	<u>2311</u> , 2312

1733 No la matas vos; ne ten poch morira, si vos no fossets

2311 Qui a Déu no for rebellantsa ne fiells ten poch

2313 Mas no vullau fer tampoch conseqüència.

28.42. AXÍ POCH

	ne	☒	V	<u>2345</u> (clau 5 de dalt)		
no	V	SN	ne	☒	SN	<u>2346</u> (clau 5 de dalt)

28.5. Fins que no s'ha atès l'estadi que hem dit al & anterior, les paraules de 28.3 han vacil.lat poc o molt quant a llur ús en contextos A o Neg, precisament perquè, originàriament, no es tracta ni d'afirmar ni de negar, sinó de comparar/igualar. Fins i tot trobem vacil.lació en un mot com també (v. 28.65);

2309 Ni aytemben los habitantz de la vila.

Encara avui, en un parvulari de Barcelona, hem sentit aquesta intervenció de dos nens:

- Senyoreta, jo no tinc llapis.
- Senyoreta, jo també no en tinc, de llapis.

(Sobre això, v. port., sota 28.65.)

28.6. El cast. i el port. presenten la mateixa gamma d'estadis i estructures (Llorens 56; Wagenaar 179);

28.61. L'estadi de dalt 28.2A;

port.: Et rrogo aos deuses (...) queme façan tomar uengança dos gregos que nos tan pouco temen et nos tan pouco preçan et nos fazen tan grandes tortos (Crónica Troyana; Llorens 56).

28.62. Comparança (28.3a);

cast.: tanta era la yent, e tan grand la priesa, que tod el rio enturuiauan, mas tan poco dexauan el agua turuia como la clara (Llorens 56) pero cuanto poco escalienta el sol á los que non quieren llegar á él, tampoco escalienta la calentura del Spiritu Sancto á los que (...) (Wagenaar 179).

28.63. Valor Neg de tampoco (28.4). En cast. pot anar posposat al verb o anteposat, i en aquest cas el verb pot anar negat o no anar-hi (a part la presència de ni davant tampoco). Segons això, el cast. es devia trobar en situació menys definitiva que el cat. (v. la nota 121).

Aunque esta vida de honor / Tampoco no es eternal /
Ni verdadera (Manrique; Llorens 56)
mas tampoco negaria / la verdad (Santillana; id.)

28.64. Els casos de 28.3b. "El concepto de tampoco se solía expresar negando otrosí, aun, además, asimismo. Análogas expresiones sustituyen en portugués y en catalán el vocablo de que tratamos" (Llorens 56). Alguns exs. (de Llorens):

cast. ninguno non nos haya poder de sacar dellas, ni otrosí nos que nons hayamos poder de dar (...) (doc. a. 1225)
Non seran a mi uedadas, (...) nin asy mesmo los lechos (Santillana)
port. Ca nunca Deus vos (...) eno mundo quis fazer part; / nen outrosí non o quis dar / a esta coita que eu oi (Denis).

28.65. Port. tam bem en estructura Neg (Llorens 56) (28.5);

port. E tem mais huma herdade, / que ouve con condiçam / de nunca falar verdade, / nem tam bem a seu abade / em nenhuma confissam (Cancion. gral.).

El port. mod., segons Vázquez-Mendes 506, funciona així:

"mientras el "tampoco" español debe ser traducido al portugués por também não, tão-pouco significa "ni siquiera";

Nem tão-pouco há pão "ni siquiera hay pan"
 Não quero manteiga. E você? -Também não "No quiero
 manteca. ¿Y tú? -Tampoco".

28.7. L'expressió no pas de vegades és equivalent de tampoc:

1333-4 ¿E van en parais? No tantost, que la justícia
 se ha a complir. ¿E, donchs, van a infern?
No pas, car la persona és en gràcia.

A Organyà, el matís de tampoc (mot que no hi apareix) és re-
 presentat per encara... no (alhora que ni és representat per
e no: ¿sintaxi poc desenrotllada?);

22-23 cel qí à caridad no ret mal per mal e cels qí
 estan mal fa avenir. Encara aqel qí à caridad
no à envega a nula re e no mou barala a nul
 hom.

Llull (que també desconeix tampoc) s'hi aproxima a base de ni:

508 Anc no fugí ni'm partí de tu. -Ni jo no t'oblidé,
 ni null temps no fiu contra tu engan ni fa-
 lliment.

Polo 778 ho resol a base de ne stressí. A Curial trobem encara
no equivalent més aviat a "ni així":

1630 per mirar se la coa; en la qual, si tants vlls ten-
 gues com lo pago, encara no serie contenta, ne
 lí parria ques vees be.

29. A L T R E

Els estudis 29 a 33 es justifiquen per la raó que donem al
 final del & 29.32.

29.1. Origen. Llatí alterum (DCVB).

29.2. Variants. A la mostra trobem autre. El DCVB dóna aquestes
 altres, que cal suposar modernes: altro (documentada des
 d'antic), antre, atre, stro.

29.3. Estructures i valors (nl22). (Transcripció d'exs. al fi-

nal de l'estudi.

29.31. Tant en sing. (237, 252, 1389/1392) com en pl. (13, 2232, 2235 (clau 3), vacil·la quant a l'ús dels articles i quantitius (nl23); i en pl. pot dur un de quantitiu (703). S'aplica en ambdós gèneres i nombres a persones i no persones, i presenta un ús absolut neutre (876, 2239-40, clau 4) (v. 30.31, 31.31). Amb aquest valor neutre trobem també altra(s) cosa(s), (v. cosa) i altra re (17). Usat absolutament, de vegades equival a altri (clau 1). Trobem algun cas de "altre N" = "més N" (clau 2) (v. 33.1).

29.32. El trobem indistintament en A, Neg, H. (A: 13, 167, 332...; Neg: 38, 74, 76, 722, 876, 926, 954; H: 17, 471, 499, 523, 529, 827, 1046, 1170, 1227, 1436, 1971). En Neg hi veiem aquestes col·locacions (estudi no exhaustiu):

no	V	N	⊠	<u>425</u>
no	V	⊠	N	48, 76, 1043
no	V	⊠		74, 1028, 1048, 1968, <u>2240</u> (clau 4)
⊠	no	V		109
⊠	N	no	V	412, <u>424</u> , 835, 1448, 1489
⊠	no			<u>722</u>
N	⊠	no	V	<u>1437</u>
sens		⊠	N	1491

En context Neg i H, aquesta paraula (com també més) i les seves veïnes (v. estudis 30 a 33) en general absorbeixen / eliminen un mot X (nincú, res) que en cat. mod. acostuma a acompanyar-les; v. clau 2 i 2240 (clau 4), 424, 1152, 1437; cf. Wagenaar 130 dalt, 131, 132, 146, 148 i el nostre estudi de sinó, números 5 a 10 dels && 39,51 i 39,81.

29.33. Alguns sintagmes:

alguna altra 1434	altra re 17
altra persona 926	d'altra causa 48
alguns altres 905, 1075	d'altres N 209, <u>703</u>
altre tal/tant 643, 2241	en altra manera 1157
altra cosa 529	tota altra persona 1211
ninguna altra cosa 1212	altra N 201, <u>662</u>
los altres 75, 151	un altre N 237
totes altres coses 13	l'altra N 212, 252

No tenim registrat el sintagma "com altre no" (v. 30.33, 31.33), tan viu avui. (En cat. mod., J. Carner ens dóna "si altre no": "adreçar-se als autors escollits, si altre no, per a trametre'ls un exemplar del número"; citat per A. MANENT, Literatura cat. en debat, Barcelona 1969, pàg. 29) Per altres detalls, v. l'estudi de sinó. Per "altre tal/tant", v. 28.3b.

29.4. EXEMPLES

- 424 altra vianda Aloma no donà a son fill sinó tan solament la let
- 425 los infants no poden coure ni digerir les vian-
des altres, com són sopes que hom los dóna,
o altres semblants viandes
- 662 encara fan altra cosa
- 703 e à'y d'altres aucels
- 722 beu él e tot son linatje, ed altres no, salvant una gent
- 1170 Mas yo he cerquat si Jesucrist tenia altres maneres en fer oració
- 1437 tant contents que de cosa altra en lo mon pus contents no porien esser
- clau 1 { 1204 Fanch espès és co d'altre a logre, o en altres maneres
- 1226 que quant alguna cosa és amada per altri ardentment, tantost li va lo cor
- 1227 si entre molta gent havie una persona que fos amada per altre, tantost se giraria
- clau 2 { 1865 ¿no sabeu vós que no tinc altre bé sinó a vós?
- 1866 no em resta més bé sinó a vós

- 1389 e puix lance hun fil, après altre, e altre
 1392 si hom posava los peccats en una balança e les
 bones obres en l'altra
 clau 3 2232 D'encensers et de linnaria e dels altres horna-
 ments
 2235 No pots senyorejar altres si no ets senyor de
 tu mateix
- 2239 Multiplicant lo volum de la roba ab l'altre qui
 hi serà
 clau 4 2240 No y ha altre de nou
-

30. A L R E

30.1. Variant: aldre 1752, 1753.

30.2. Origen.

DCVB (alre, aldre): del llatí vg. *ale rē "altra cosa"; la variant aldre presenta una d infixa (com cendra, gendre).

J. Coromines (dins EDC XX, 245-248); del llatí dialectal *alir o úmbric *alīre (variant de aliud), o bé de l'adverbi alīter.

30.3. Valor i estructura.

30.31. Pronom neutre que significa "altra cosa" o, precedit d'article (només en trobem un ex., 1326), "la resta"; valor idèntic, doncs, al neutre d'altre (29.4, clau 4) (clau d'aquí sota), i a àls (31.31; v. 33.1).

30.32. Apareix en contextos A (2243), H (2249) i Neg (davant o darrera el verb, el qual va sempre negat; 644, clau, 2025), bé que predomina Neg (de 17 exs. antics de la mostra i del DCVB (alre, aldre), ll són en context Neg).

30.33. DCVB. Aldre no transcendí l'època medieval. Alre ha arribat al cat. mod. col.loquial (Cerdanya, Conflent, Ripoll, Menorca) i literari (Ruyra), i ha creat la locució "com alre no"

equivalent a "com altre no" (29.33) i a "si àls que no" (31.33).

30.34. EXEMPLES

{ 644 Per assò no podia alre fer mas ymaginar
 { 2240 No y ha altre de nou

2025 puix fortuna alre no'm consent
 2243 Mas empero alre havia en son cor
 2249 Si alre creheu, jutgau mal de mi

31. À L S

31.1. Origen: del llatí aliud (variant de aliud) "altra cosa", amb -g adverbial o de les formes neutres (cf. mils, menys) (DCVB, àls).

31.2. Variant: àl (cast. a. ál; DCVB; v. sota, 31.5).

31.3. Valor i estructura.

31.31. Mot neutre, gairebé sempre pronominal (si no l'hi considerem al sintagma "res àls", v. sota, 31.33), que significa "altra cosa" o, precedit d'article, "la resta". És a dir, equivalent a (l')altre, (l'alre (29.4, clau 4; 30.31; v. 33.1) (clau).

31.32. Apareix en contextos A (2255), H (2258) i, sobretot, Neg (anteposat o posposat al verb, que sempre va negat; 2252, clau).

31.33. Trobem la locució "si àls que no" (147), equivalent a les esmentades d'altre (29.33) i alre (30.33). Trobem també "res àls" (2258, context H) i "no res àls" (2259, context Neg).

31.4. EXEMPLES

- { 644 per assò no podia alre fer mas ymaginar
 2240 No y ha altre de nou
 2252 No pensa en als mas en guardar
- 147 pregan los nautuners que, si als que no, acorre-
 guessen per cascuna nau de C muytz de blat a
 la fam dels famejans
 2255 Levantse lo capell e tot l'als que tenia sobre
 lo cap
 2258 Quant hauré a romançar o expondre alguna aucto-
 ritat o res als de la sancta scriptura

31.5. El cast. a. també posseïa aquest mot, ál (Wagenaar 129ss i 148, d'on és l'ex. següent):

al les aueno que non lo que cuydaron (Guillelme).

També hi trobem els sintagmes "si al non", "si al que non" (Llorens 115, nota 1).

També posseïen aquesta paraula el port., el prov. i el fr.:

port. querendo-lh'eu melhor / ca min nem al (Llorens 125)

fr. Ne le pooit d'el souvenir / se de ce non qui l'an-
goissoit (Huon Le Roi; citat per Foulet 346).

32. A L T R I. Del llatí alteri "a l'altre" (DCVB, altri). Pronom: significa "altra persona (indeterminada)"; àmpliament documentat als dialectes i a la llengua literària de tots els temps, en nominatiu (2264, 2268) i en cas oblic (646, 2273). Apareix en tots tres tipus de contextos. Per exemples, v. index general.

Així com hem trobat "res als" (31.33), aquí trobem "ningú/negun altri": 2262, 2263, 2268, 2272. (V. 33.1)

33. A L T R U I. Del llatí vg. *altrūius (genitiu) o *altrūi (datiu), formats per analogia de illūius/illūi, etc. (DCVB, altrui). Creà un plural altruis analògic (cf. abduy/abduys, llur/llurs) i fou pres també com a adjectiu (649, 2280), bé que en principi és pronom. No trascendí l'època medieval. Equivalia a: d'altri (55, ⁶⁴⁹2275), a altri (2276), altri (2277-8), altre (648). Més exs. a l'índex.

648 Que de vn error no pas a altruy ne de vna colpa
e peccat a altre

649 Envejar altruy^s bens es peccat mortal

2276 En lo Cell es volgut / que eu mostre altruy aquest
camí silvestre.

33.1. Resumint els estudis 29 a 33, tenim:

altre: persones i no persones, ambdós gèneres i nombres.

altri, altrui(s): només persones.

altre, al(d)re, àls, altra(s) cosa(s), altra re: només coses.

-----

34. C A P

34.1. No apareix a la mostra. El DCVB (cap) no planteja cap problema de diacronia, però només ens en dóna, pel cat. a., un cas de l'any 1460:

2295 Apres cap mes crit s'hoia

i un altre del Cançoner Aguiló, sense data:

2296 No tinc cap altre conort sino pensar com a cert
temps tinch a voltar.

Com veiem (2295), és negatiu autònom.

34.2. En cat. mod. és d'una gran vitalitat, i a la Catalunya vella, a més del seu valor ordinari (que hem descrit detalladament a 1.74), en té un altre d'equivalent a pas, per reforçar la negació (exs. del DCVB):

No hi arribaràs cap, al poble (Pobla de Segur)
No val cap una gran cosa aquest auto (Ordino).

---

35. P A S

35.1. Origen i variant. Del substantiu pas. "Locucions com no caminar pas (literalment "no caminar ni una passa") van fer que pas prengués el valor d'un reforç de la negació, primer en verbs de moviment i després en tota mena de verbs" (DCVB, 2 pas).

Variant: pars 355.

35.2. Valor semàntic. La semàntica d'aquesta paraula és la mateixa que té en cat. mod. (1.5). Sembla, però, que en cat. a. no té tanta subtilitat de matisos com avui; encara que això és difícil de saber, perquè en gran part aquests matisos depenen de la inflexió de la veu (v. nota 23). A les respostes sobretot, "no pas" s'acosta a equivaldre a "no" (1273; en el qual cas, pas seria expletiu i fregaria amb l'ús francès) i àdhuc a "tampoc" (1383, 1384; v. estudi 28.7).

35.3. Tipus de proposicions. La trobem usada exclusivament en context Neg. Dels tres tipus de proposició vistos al cat. mod. (1.54cI; expositiva negativa, interrogativa negativa, prohibitiva comminatòria, en cat. a. només trobem l'expositiva negativa; és a dir; no hi trobem proposicions com les dels exs. d, f i e del & 1.54c.

35.4. Tipus de construccions. Trobem els mateixos tipus vistos al cat. mod. (però al II' s'usa mas en lloc de sinó, i és construcció més freqüent que avui), bé que amb més variants (v. 35.5). En cat. a. trobem, a més a més, un tipus III (avui desconegut), amb pas anteposat al verb. Finalment, al tipus IV dels quadres que segueixen, agrupem sintagmes que ens oferien

dubte al cat. mod. (1.55); trobem "no pas" alternant amb "no" en resposta absoluta (final prosòdic) (núms. 13, 14), i "encara no / no encara" (núm. 15), "no tantost" (núm. 15; "tantost" = "encara"). Dit altrament; no apareix "no pas encara", "no pas tantost", però no en podem inferir que les paraules encara, tantost siguin incompatibles amb pas.

35.5. Ordenació i intercalacions. Quant a ordenació, és un tret notable la facultat d'anteposar-se o posposar-se tant al verb com a N:

no V E / E no V (núms. 1, 10)

no E N / N no E / no N E (núms. 4, 7', 5')

Intercalacions. Trobem pas intercalat entre V i P (P pot ser atribut o bé participi passat de temps verbal compost; núms. 2, 3). Inversament, entre V i pas o entre pas i V trobem un element N (un subjecte, núms. 2, 12, o bé el mot ara, núm. 2).